

Barnets tysta rop på hjälp

- **En kvalitativ studie om hur familjeproblem uppmärksammas hos barn i dagvården**

Gammelgård Titti

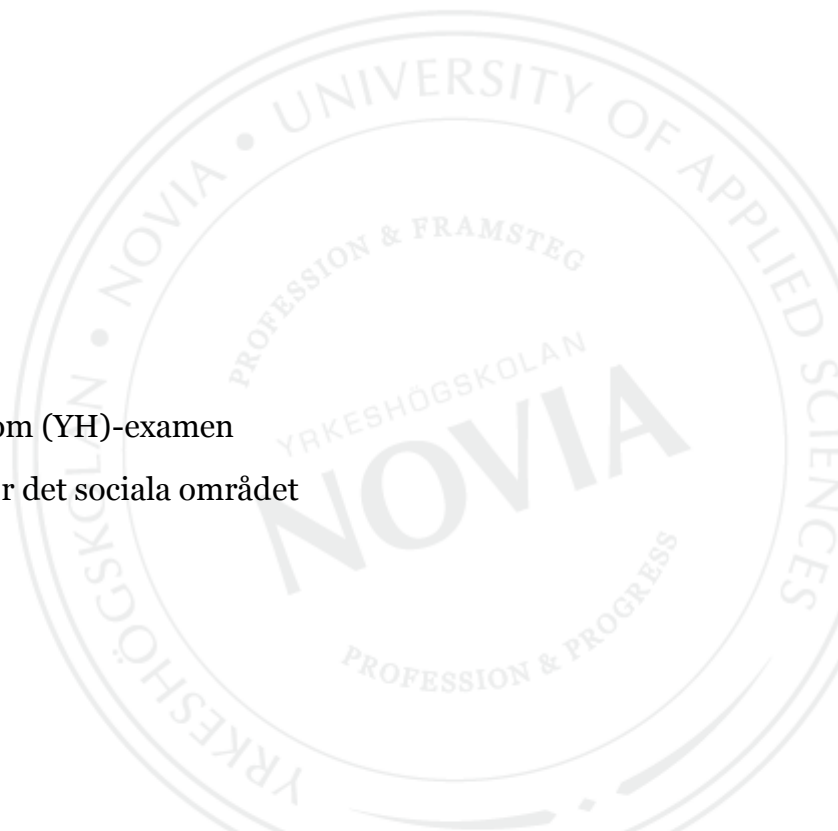
Löflund Jenny

Smulter Ida

Examensarbete för socionom (YH)-examen

Utbildningsprogrammet för det sociala området

Vasa 2014

EXAMENSARBETE

Författare: Gammelgård Titti, Löflund Jenny & Smulter Ida
Utbildningsprogram och ort: Det sociala området, Vasa
Inriktningsalternativ/Fördjupning: Familjearbete och förskolepedagogik
Handledare: Ralf Lillbacka och Sonja Kurtén-Vartio

Titel: Barnets tysta rop på hjälp

-En kvalitativ studie om hur familjeproblem uppmärksammas hos barn i dagvården

Datum 15.4.2014

sidantal 58

bilagor 1

Sammanfattning

Syftet med vårt lärdomsprov är att undersöka hur familjeproblem uttrycks hos barnet i dagvården. Med lärdomsprovet vill vi även undersöka hur dagvårdspersonalen går till väga och bemöter barnet och föräldrarna i situationer där det märks att ett barn far illa i hemmet. Lärdomsprovet består av en teoridel om familjeproblem och daghemmet följt av en empirisk del.

Lärdomsprovets mest centrala frågeställningar är: Hur syns beteendeförändringarna på barnet? Vilken insats gör personalen på daghemmen när de märker problem hos barnet? Hur beaktas föräldrarna i situationer som dessa?

Undersökningen genomfördes genom kvalitativa intervjuer med dagvårdspersonal som hade erfarenhet inom barndagvård. Av resultatet framkom hur personalen går tillväga när de märker att ett barn far illa. Barn med en problematisk hemsituation uttrycker sig på mycket varierande sätt. Alla respondenter var eniga om dagvårdspersonalens betydelsefulla roll för att försäkra barnets bästa.

Språk: svenska Nyckelord: familjeproblem, beteendeförändringar, barn, daghem, personal

BACHELOR'S THESIS

Author: Gammelgård Titti, Löflund Jenny & Smulter Ida

Degree Programme: Social welfare, Vasa

Specialization: Family work and preschool pedagogy

Supervisors: Ralf Lillbacka and Sonja Kurtèn-Vartio

Title: The Child's silent cry for help.

-A qualitative investigation about the visibility of family problems among children in day care

Date 15.4.2014

Number of pages 58

Appendices 1

Summary

The aim of this Bachelor's thesis is to investigate how children in day care express possible family problems. The thesis also describes how the day care staff proceeds and interacts with the child and its parents in situations where a child is being mistreated at home. The thesis consists of a theoretical part about family problems and day care followed by an empirical part.

The central questions of the thesis are: In what way are behavioral changes shown in the child? How can the staff act on observations of family problems? Are the parents considered in situations like these?

The investigation was conducted through qualitative interviews with day care staff that are experienced in day care. The results outlined how the staff proceeds when they notice that a child is being mistreated. The results also showed a wide variation in how children express problems in their home there is a wide variation in how children express themselves when they have a problematic home situation. All respondents agreed on the importance of the day care staff in securing the child's best interest.

Language: Swedish Key words: family problems, behavioral changes, children, daycare, personnel

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
2. Syfte.....	3
3. Familjeproblem.....	4
3.1 Barnmisshandel.....	4
3.1.1 Varför misshandlas ett barn?.....	5
3.1.2 Aktiv fysisk misshandel.....	6
3.1.3 Passiv fysisk misshandel.....	7
3.1.4 Aktiv psykisk misshandel.....	7
3.1.5 Passiv psykisk misshandel.....	8
3.1.6 Sexuella övergrepp mot barn.....	8
3.1.7 Hur reagerar barnet på misshandel?.....	9
3.1.8 Vilken hjälp får misshandlade familjer?.....	9
3.2 Missbruk.....	10
3.2.1 Föräldraskap och missbruk.....	11
3.2.2 Missbrukets konsekvenser för föräldraskapet.....	12
3.2.3 Barns reaktionsmönster på missbruk hos föräldrarna.....	13
3.2.4 Överlevnadsstrategier.....	14
3.2.5 Familjehemlighet.....	14
3.2.6 Ansvar.....	15
3.2.7 Känslor.....	15
3.3 Skilsmässoprocessen.....	16
3.3.1 Föräldrarna i skilsmässoprocessen.....	16
3.3.2 Boende.....	17
3.3.3 Barnet i skilsmässoprocessen.....	17
3.3.4 Styvfamiljer.....	18
4. Barnet.....	19
4.1 Barnets rättigheter.....	19
4.2 Barnets reaktioner på problem i familjen.....	20
5. Föräldrarna.....	22
5.1 Föräldrarnas rättigheter och skyldigheter.....	23
6. Daghemmet.....	25
6.1 Personalen på daghemmet.....	26

6.2 Barnet på daghemmet	27
6.2.1 Barnets lek	28
6.2.2 Barn och mobbning	28
6.2.3 Barnets reaktioner	30
6.3 Daghemmets åtgärder	31
6.3.1 Daghemmets familjearbetare	33
6.4 Barnskyddsanmälningar	34
6.5 Samarbete mellan föräldrar och daghemmet	36
7. Metod och tillvägagångssätt	38
7.1 Kvalitativ metod	38
7.2 Respondenter	39
7.3 Sekretess	39
8. Resultatredovisning	40
8.1 Personalens insikt i barnens familjeförhållanden	40
8.2 Beteendeförändringar	41
8.3 Respondenternas första tanke vid barns beteendeförändringar	42
8.4 Hur syns beteendeförändringar hos barn?	42
8.5 Personalens tillvägagångssätt	44
8.6 Föräldrarnas reaktioner	45
8.6.1 Ta upp oron	46
8.6.2 Stöd och samarbetspartners	47
8.7 Barnskyddsanmälningar	48
9. Slutdiskussion och kritisk granskning	50
Källförteckning:	55

1. Inledning

Vi har valt att undersöka hur familjeproblem uppmärksammas hos barn i dagvården. På grund av de ökade barnskyddsanmälningarna började vi fundera över hur barns beteende kan påvisa familjeproblem, och hur dessa uppmärksammas i dagvården. I dagens samhälle spenderar barnen stora delar av dagarna i dagvården och därför kommer en stor del av barnskyddsanmälningarna från daghemspersonalen.

Enligt lagen om barndagvård (1973/36) ska dagvårdspersonalen stöda barn i dagvården samt föräldrarna i deras uppgift att fostra barnen, och tillsammans med hemmet främja en balanserad utveckling av barnets personlighet. Dagvården skall erbjuda barnet trygga människorelationer som på ett mångsidigt sätt stöder barnets utveckling, samt en gynnsam uppväxtmiljö som beaktar barnets bakgrund. (Saarsalmi, 2008, s.13)

På grund av servicen och det ekonomiska biståndet från samhället finns det mera resurser i dagens läge än förut att stöda familjers uppfostran av sina barn. De som arbetar för att förebygga barnskyddsinsatser är rådgivningsbyråerna för mödra- och barnavård, dagvården, skolornas psykosociala elevvård, skolhälsovården och ungdomsarbetet. Personalen inom dessa tjänster är ofta de första som upptäcker klientens svåra situation. (Social- och hälsovårdsministeriet, 2006/12, s.19)

Hemmet betraktas oftast som en säker plats för medlemmarna i familjen, men det finns tyvärr många olika saker som kan ske eller sker inom en familj som gör den till en osäker miljö. Finlands familjepolitik har som mål att ge barnen en trygg och säker uppväxtmiljö och säkerställa att föräldrarna har de möjligheter som behövs för att föda och uppfostra barn. I grunden betyder det att samhället ger sitt stöd till föräldraskapet och familjens samhörighet. (Social- och hälsovårdsministeriet, 2006/12, s.4; Paavilainen, 2003, s.139).

I teoridelen tar vi upp allmänna aspekter av familjeproblem och eftersom det är ett så stort område inriktar vi oss på tre av de mest vanliga problemen (våld, missbruk, skilsmässa) som kan finnas i en nutida familj och som påverkar barnen i familjen. Trots att våld och missbruk kan leda till skilsmässa, har vi valt att inte ta upp detta som ett separat ämne i lärdomsprovet. Mentala problem är också en stor orsak till problem i en familj, men vi har valt att inte behandla detta ämne alls i vårt arbete. Mentala problem är ett stort ämne och skulle blivit för ytligt behandlat om vi hade tagit med det som ett fjärde ämne. Vi var mera intresserade av de tre ämnen vi har valt att skriva om och var därför tvungna att avgränsa oss till dessa tre för att kunna fördjupa oss. Som två stora rubriker har vi barnet och föräldrarna; i dessa kapitel skriver vi om deras respektives rättigheter och skyldigheter, samt barnets reaktioner på problem i familjen. I det sista kapitlet i teoridelen inriktar vi oss på daghemmet, hur barnet beter sig tillsammans med andra och hur personalen går till väga i situationer där de märker att ett barn far illa i hemmet.

I vår kvalitativa undersökning intervjuar vi sex personer från personalen på tre daghem i Österbotten. I intervjuerna kommer vi att fråga vilka insatser och tillvägagångssätt personalen har när de märker att ett barn far illa i hemmet, och hur personalen märker på barnen att allt inte står rätt till där hemma.

2. Syfte

Syftet med vårt lärdomsprov är att undersöka hur familjeproblem ger sig i uttryck hos barnet i dagvården. Med lärdomsprovet vill vi även undersöka hur dagvårdspersonalen går till väga och bemöter barnet och föräldrarna i situationer där det märks att ett barn far illa i hemmet. Ännu till så är en del av vårt syfte att undersöka vilken iakttagelseförmåga personalen på ett daghem har att se barn som får beteendeförändringar på grund av problem i familjen.

Frågeställningar som vi vill få svar på i vår undersökning är:

- Hur syns beteendeförändringarna på barnet?
- Vilken insats personalen gör på daghemmen när de märker problem hos barnet?
- Hur beaktas föräldrarna i situationer som dessa?
- Vilken kontakt finns mellan daghem och barnskydd?

3. Familjeproblem

Hemmet betraktas oftast som en säker plats för medlemmarna i familjen, men det finns tyvärr många olika saker som kan ske eller sker inom en familj som gör den till en osäker miljö (Paavilainen, 2003, s.139). De vanligaste problem som kan finnas inom en familj i Finland i nutiden är våld och missbruk. Familjevåld är något som påverkar hela familjen även om det bara skulle ske t.ex. mellan de vuxna i familjen, så även med missbruk. Dessa två familjeproblem är vanligare i familjer med dålig ekonomi, arbetslöshet, styvfamiljer samt i familjer med ensamstående föräldrar. (Paavilainen, 2000, s.743) En skilsmässoprocess är även något som sker mellan de vuxna i familjen och som kan påverka barnen i stor omfattning. Hur barnen påverkas har länge diskuterats och en studie som publicerats i Lancet år 2003 påvisar att de barn som växer upp med ensamstående föräldrar riskerar i större grad insjukna psykiskt än andra barn. (Kekkonen, 2011, s.48)

Eftersom familjeproblem är ett så stort begrepp och rymmer många olika problem så har vi valt att rikta in oss på tre områden, våld, missbruk och skilsmässa. Dessa har vi valt eftersom våld och missbruk är de som förekommer oftast och som barnen påverkas mest av fysiskt och psykiskt. Vi har även valt att ta med skilsmässa eftersom det i nutiden är väldigt vanligt att skilsmässor sker och det är oftast även barn med i bilden, därför vill vi ta upp hur detta påverkar barnet.

3.1 Barnmisshandel

När man frågar människor vad som menas med barnmisshandel får man oftast svar som handlar om den fysiska misshandeln, alltså föräldrar eller andra vuxna som slår ett barn eller på annat sätt skadar det. De skador som inte syns på barnet är sår i själen, orsakade av psykisk misshandel som vi tyvärr inte ser lika allvarligt på. Men alla typer av misshandel skall tas lika allvarligt. Med barnmisshandel menas varje fysisk eller psykisk skada som tillfogas barnet av andra människor, där skadan gör att den hindrar barnets normala utveckling. Misshandel kan delas in i fem olika kategorier; aktiv fysisk misshandel, passiv

fysisk misshandel, aktiv psykisk misshandel, passiv psykisk misshandel och sexuell misshandel. Kategorierna är inte skilda utan de går in i varandra, ett barn kan alltså hamna i alla fem kategorierna. Ett barn som till exempel utsätts för sexuell misshandel, är även med i psykisk och fysisk misshandel. (Fahrman, 1997, s.58)

Det finns dokumenterad kunskap som visar att barn som utsätts för våld utgör en riskgrupp för att utveckla grav psykosocial problematik eller annan dysfunktion. Studier visar att förekomsten av familjerelaterat våld kan vara avgörande för om barn ska utveckla allvarliga problem. Detta blir en större riskfaktor om våldet är kombinerat med andra riskfaktorer, såsom missbruk eller psykisk sjukdom. (Forinder & Hagborg, 2008, s.253)

I Finland har allt våld mot barn varit förbjudet sedan år 1984 då kroppsaga av barn förbjöds i lag. Det är vanligt att våld förekommer när alkohol är inblandad. Med familjevåld avses sådant våld inom familjen som kan riktas mot vilken familjemedlem som helst. Som familjevåld räknas alltså både våld mellan makar eller sambor, när föräldrar utsätter barn för våld och när barn uppträder våldsamt mot syskon och föräldrar. (Sariola, 2011)

3.1.1 Varför misshandlas ett barn?

I en familj som har en hög ångestnivå på grund av yttre faktorer finns det klart en risk för att barnet skall misshandlas. Exempel på dessa yttre faktorer är arbetslöshet i kombination med föräldrarnas egenskaper såsom låg frustrationstolerans samt mycket aggressivitet och ett skrikigt barn. Ju tryggare föräldrarna är desto mindre risk är det att barnet blir misshandlat. Det är sällan som alla barn i en familj blir misshandlade, det är i regel ett barn som utsätts och blir syndabock för föräldrarnas projektioner. Barnet blir den som leder ut ångestnivån som finns i familjen. En stor orsak till misshandel är även om exempelvis mamman blivit misshandlad som barn eller av sin man. Det är sällan som föräldrarna misshandlar på grund av psykologisk avvikelse. Personer som slår sina barn har en mycket dålig självkänsla som inte blir bättre vid misshandel. Föräldrarna försöker ibland att kompensera genom att barnet får precis vad det vill. Den förälder som inte fått tillräcklig

trygghet som barn har även svårt att ge det till sina egna barn. Det är vanligt att barn visar en förvirring i sina tankar om våldet och relationerna i familjen. Även om de ofta har klart för sig hur misshandeln skett så råder en förvirring kring skuldfrågan, orsaken till misshandeln samt känslorna för föräldrarna. (Eriksson, 2007, s.131; Fahrman, 1997, s.63-67)

3.1.2 Aktiv fysisk misshandel

Aktiv fysisk misshandel avses när barnet får en fysisk skada, som ses som blåmärken, benbrott, skärsår eller förgiftning. Det är lättare att upptäcka denna typ av misshandel än de övriga, eftersom ett blått öga syns väldigt bra. En orsak till att denna form av misshandel uppmärksammas mer än de andra är att fysisk misshandel kan leda till ett barns död. Orsaken till att en förälder misshandlar sitt barn beror inte på att föräldern är stark. Föräldern är svag, orkar inte med frustrationerna över föräldraskapet och som förmodligen blivit slagen i sin egen barndom (Fahrman, 1997, s.59)

När ett barn utsätts för fysisk misshandel måste det oftast tas till en vårdenhets för att få skadorna utredda samt få vård. Personalen på vårdenheten möter barnet och dess föräldrar, fosterföräldrar eller styvföräldrar. Oftast vet man inte vad som har hänt och om det överhuvudtaget handlar om misshandel samt vem som i så fall är förövaren. Det handlar oftast om korta möten med personer som barnet eller föräldrarna känner. Det är viktigt ur utredningssynvinkel att historien dokumenteras och säkras samt för barnet att få ett gott bemötande. Mötet med vården får inte orsaka större problem än barnet redan har. Ett professionellt ställningstagande handlar om en ständig strävan att i yrkesutövande styras av det som på kort och lång sikt hjälper klienten och inte av egna känslor och impulser. Förutsättningar för professionellt ställningstagande i sjukvården är självkännedom, kunskap och empati. Särskilt yngre barn har ingen kunskap om lagstiftningen och vet inte att fysiskt våld är ett brott. Barn kan tro att våld är normalt och förekommer i alla familjer. (Hindberg, 2011, s.113,167)

3.1.3 Passiv fysisk misshandel

När föräldrarna inte vill skada barnet fysiskt, handlar det oftast om vanvård. Passiv fysisk misshandel kan handla om att föräldern inte har förmågan att ge sitt barn omvårdnad på grund av egna brister eller ett förståndshandikapp. Till denna kategori av misshandel kan man räkna när föräldern inte sköter barnets hygien eller låter bli att byta blöjor på barnet så att det måste ligga i urin och avföring så att huden blir infekterad. Det kan också handla om att man inte ser till barnet när det leker utomhus eller att föräldern inte reagerar om barnet går iväg någonstans. I vissa fall kan det även vara så allvarligt att föräldern önskar att barnet skall dö. (Fahrman, 1997, s.59)

När det gäller aktiv och passiv fysisk misshandel är det oftast de små barnen som drabbas mest. I statistik från England kan man se att upp till 5 års ålder är risken för att bli misshandlad störst. 62,4 procent av barn som blir misshandlade är under 5 år. I USA är fysisk misshandel den vanligaste dödsorsaken för barn mellan 6 och 12 månader. (Seidel, 1991, s.18; Fahrman, 1997, s.59-60)

3.1.4 Aktiv psykisk misshandel

Den psykiska misshandeln är lika allvarlig som de andra kategorierna och ger minst lika stora skador hos barnet, sådana skador som kanske inte syns i första hand. De inre känslomässiga skadorna är mer svårläkta än de yttre. Den psykiska misshandeln handlar om ett inre direkt känslomässigt avvisande av barnet. Barnet som aldrig var önskat. Det kan till exempel handla om att mamman var tvungen att avbryta sin yrkeskarriär för att ta hand om barnet och detta yttrar sig genom att hon endast gör det hon måste göra för att barnet ska överleva. Föräldern sköter det bara mekaniskt och leker med det utan känslor. Ett barn som blir psykiskt misshandlat uppnår inte en grundtillit eller trygg självkänsla. Vid psykisk misshandel får barnet en egen uppfattning om att vara värdelös och elak. Ett barn som betraktar sig som värdelöst bekräftar genom sitt beteende föräldrarnas förväntningar på sig själv. Genom att barnet fått denna negativa uppväxt av föräldrarna så har det svårt att ta emot positiv bekräftelse från andra människor och framtiden innehåller misstro både mot sig själv och andra. Ett barn har rätt till föräldrar som tycker att barnet är

det underbaraste och bästa i världen samt kunna känna sig trygg och säker i hemmet. (Fahrman, 1997, s.60-61)

3.1.5 Passiv psykisk misshandel

Ett barns grundläggande behov innebär att få växa upp i den miljö där föräldrarna älskar barnet och har tid, möjlighet och intresse för en kärleksfylld samvaro. Att även föräldrarna kan hantera de besvikelser och frustrationer som det innebär att vara förälder. Ett barn som föds i en familj där föräldrarna har så fullt upp med den egna överlevnaden samt där det är konflikter hela tiden skadas psykiskt. Det kan handla om situationer där föräldrarna inte hinner eller orkar se barnet. Orsakerna till passiv psykisk misshandel kan vara oro i familjen på grund av arbetslöshet, drogmissbruk eller dåligt socialt nätverk. Det är svårt för ett barn att känna sig sviket av sina föräldrar, att förbjudas att uttrycka sin smärta, sorg och vrede. (Fahrman, 1997, s.63)

3.1.6 Sexuella övergrepp mot barn

En vanlig definition på sexuella övergrepp är att barn under 17 år utnyttjas i sexuella aktiviteter som har för avsikt att tillfredsställa den vuxnas sexuella behov. Pedofili innebär att en vuxen person har ett sexuellt intresse av barn. Incest betyder sexuellt umgänge mellan medlemmar i en familj. En sexuell kränkning innebär en handling riktad mot barnet som det inte förstår eller ger sitt samtycke, till att handlingen enbart tillfredsställer den vuxnes behov och kränker barnets integritet. De flesta av övergreppen sker i familjen och förövaren är oftast bekant eller har en relation till barnet. Barn känner skillnad på ömhetsbevis (kram, puss, klapp) och sexuella övertramp, det är förvirrande och frustrerande när gränsen överskrids men barnet litar på den vuxne och vågar inte neka. Barn som är mera otrygga och ömhetströstande har större risk att utsättas för sexuell misshandel. En sexuell kränkning väcker stora känslor av ångest, skräck, skuld-känslor och hat mot förövaren. Ett barn som utsätts för denna typ av misshandel reagerar på ett eller annat sätt, barnets beteende förändras och situationen som varit sätter starka spår som innehåller ångest. Att inte lyssna på barnets upplevelse är en mardröm för barnet, man måste ta barnets ord på allvar. En del barn berättar inte alls, för att den vuxne möjligen

hotat till tystnad. Barnet kan också märka de konsekvenser som avslöjandet får. Vanliga symptom som man kan tyda på att ett barn har varit med om en sexuell misshandel är bland andra att barnet har svårt att kissa, uppvisar skador runt könsorganen, magont, eller hyperaktivitet. Det är tungt för ett barn att hålla en familjehemlighet och det kan resultera till att barnet blir lillgammalt i sitt beteende och kan få svårigheter att relatera till andra barn. (Fahrman,1997, s.69-72; Sariola, 2011)

3.1.7 Hur reagerar barnet på misshandel?

Det finns flera tecken att vara observant på hos barnen. Barnet kan se ut att vara nervöst, oroligt, otryggt eller böjer sig undan om någon närmar sig för kroppskontakt. Förutom de fysiska reaktionerna kan barnet ha kamratproblem och genom det vara socialt isolerad eller verka vara deprimerad samt dra sig undan aktiviteter och lekar utan att visa någon glädje endast aggressivitet. (Fahrman, 1997, s.67)

Misshandel av barn, grov vanvård och psykisk utsatthet går oftast hand i hand. Om utnyttjandet ofta innehåller inslag av våld, hot, hemligheter, såranden och rollkonflikter blir följderna mer allvarliga. De omedelbara reaktionerna som barnet visar på misshandel är de samma som det visar inför andra svårigheter i livet. I situationer då ett barn uppfattar övergreppen som sårande och skamliga känner det sig stämplat och smutsigt, känslan förstärks ytterligare om förövaren underskattar barnet. Barnet kan känna känslor av svek och hjälplöshet och kan få svårigheter att knyta an till nya människor och kunna lita på dem. Barnet reagerar på en känsla av hjälplöshet genom rädsla och ångest som kan ge upphov till mardrömmar, panikkänslor, kroppsliga besvär av olika slag, ätstörningar och sömnrubbingar. (Taskinen, 2004, s.13-15)

3.1.8 Vilken hjälp får misshandlade familjer?

Det är mycket viktigt att familjen får hjälp så tidigt som möjligt. När det gäller barn som blivit fysiskt misshandlade behöver åtgärderna göras fort. Fysiska misshandeln är i den kategori som omgivningen reagerar mest på. Det är mycket sämre med

behandlingsinstanser när det gäller psykisk misshandel. När man börjar behandlingen i en familj, är det viktigast att fokusera på hela familjen och inte enbart på barnet. Det kan leda till fara för barnets liv och föräldrarna som har låg självkänsla tar behandlingen som kritik. Behandlingspersonal behöver ett oändligt tålamod för att komma in i familjen och få föräldrarna motiverade att arbeta med problemen. Ibland kan misshandeln av barnet vara så pass allvarlig att man är tvungen att omhänderta barnet under utredningen. Ibland kan föräldrarnas livssituation vara så svår att det inte finns någon möjlighet för dem att tillfredsställa barnets behov av psykisk och fysisk omvårdnad. (Fahrman, 1997, s.68)

3.2 Missbruk

De som använder berusningsmedel har till en början avsikten att ge sig själv något positivt, behagligt och gott. Ofta ökar förbrukningen utan att personen märker det. Konsekvenserna blir att detta kan bli obehagligt och plågsamt och därmed leda till olika problem, inte bara för den som berusar sig utan även för de som lever i samspel med personen. WHO har satt en skadlighetsgräns vid ca 40 gram ren alkohol per dag för män och cirka 20 gram ren alkohol för kvinnor. Om man räknar om detta i flaskor per vecka så blir detta cirka 5 flaskor vin för män och 2,5 flaskor vin för kvinnor. I en familj kan den enes alkoholvanor upplevas som väldigt plågsamma för de andra i familjen långt innan det är fråga om en alkoholmängd som är skadlig för den som berusar sig. Det är berusningsbeteendet som till en början är till besvär och som är plågsamma för de andra. Det här gäller både när familjemedlemmar under ruset förändrar sig i passivt, känslolös riktning och när de blir upprymda, aggressiva eller våldsamma. När en förälder prioriterar sitt rus istället för att till exempel hjälpa barnen med läxorna så kommer detta att vara ett problem för både barnen och sambon. Enligt traditionell statistik så kan man utgå från att var tionde vuxen man och var femtonde kvinna missbrukar alkohol. Det har även visat sig att de flesta av dessa är föräldrar. Om man utgår från denna statistik så finns det i varje daghem barn vars föräldrar missbrukar alkohol. (Hansen, 2005, s. 21-22; Bengtsson & Gavelin, 2004, s.7-10)

Under de senaste 30 åren har antalet vetenskapliga artiklar som berör situationen angående barn till föräldrar som missbrukar successivt ökat. En möjlig förklaring till detta ökade intresset för missbrukarmiljöns effekter på barn kan vara den debatt som vidtogs i mitten på 1970-talet, när det särskilda fetala alkoholsyndromet (FAS) beskrevs. Med FAS menas en samlingsbenämning för de skador som fostret kan få om modern missbrukar alkohol under graviditeten. I FAS ingår bland annat att födas med en låg födelsevikt, att ha begåvningshandikapp, ansikts- och skelettmissbildningar samt skador på synnerver och ögats funktion. En annan möjlig förklaring till det ökade intresset kan vara att alkoholkonsumtionen gradvis har ökat runt om i världen sedan det andra världskrigets slut. Även andra aspekter förutom riskerna med FAS har uppmärksammats de senaste åren, såsom situationen för barn till alkoholmissbrukande föräldrar. Hit hör risken för vanvård, barnmisshandel samt risken för barnet att utveckla tidiga beteendestörningar. (Alkoholpolitiska kommissionen, 1994, s. 51-52)

3.2.1 Föräldraskap och missbruk

Barn behöver trygga och kärleksfulla vuxna som har förmåga att se och bemöta barnet och dess behov. I de allra flesta fall utgör föräldrarna dessa stabila vuxna. Det finns dock många barn som växer upp med föräldrar som inte har förmåga att ge sitt barn den trygghet och omvårdnad som barnet behöver. Bristande föräldraskap kan ha flera olika orsaker, såsom missbrukarproblem hos en eller båda föräldrarna. Föräldrarnas missbruk av alkohol och narkotika är i många fall det vanligaste skälet till att barn omhändertas. Trots att missbruk oftast är skälet till omhändertagande, växer ändå de flesta barn upp i missbrukarfamiljer. Dessa barn får i allmänhet ingen hjälp alls, eftersom missbruket oftast förblir dolt. (Hindberg, 1999, s. 90)

Ur barnets perspektiv blir emellertid föräldrarna frånvarande och oberäkneliga oavsett typ av missbruk. Att definiera eller dra gränser mellan bruk, missbruk och beroende av berusningsmedel är inte lätt. Gränserna är flytande, något som kan vara lämplig förbrukning för någon så kan vara problematisk för en annan. Ofta är det så att konsumtionen gradvis ökar vilket leder till att konsekvenserna för en själv och för de som finns runt omkring förvärras. Det är ofta barn och äktenskapspartnern, eller andra som står i nära relation till missbrukaren som först reagerar med obehag. Det varierar hur en person

med missbrukarproblem reagerar när anhöriga nämner dennes missbruk som ett problem för familjen. Hur missbrukaren tar emot dessa invändningar från anhöriga får stor betydelse för hur äktenskapspartners och barnet förhåller sig och hur deras situation slutligen blir. (Hansen, 2005, s. 7-8)

3.2.2 Missbrukets konsekvenser för föräldraskapet

Missbruk i familjen stör föräldrarollens utveckling och möjligheterna att utvecklas i samspel med barnen. Det gäller oavsett om det är en eller båda föräldrarna som har problem, om det gäller missbruk på helgerna, i perioder eller om det är kroniskt. När det är kombinerat med brist på mognad, psykiska problem eller personlighetsproblem försvåras situationen ytterligare. (Bengtsson & Gavelin, 2004, s.39)

Föräldraskapet kräver både fysisk och psykisk tillgänglighet. En förälder som missbrukar har svårt att både se och samspela med barnet. Under nyktra perioder inträder skuld känslor, skulden över att man gjort sitt barn illa kan innebära att man inte ser barnet liksom att skulden kan väcka aggressivitet mot barnet. Vid missbruk i familjen belastas föräldraskapet också av ett förnekande att barnen påverkas av föräldrarnas missbruk. Andra belastningar som en följd av missbruket kan vara att till varje pris skydda familjehemligheten, oförmåga att se barnets behov, personlighetsförvandling, oberäknlighet och inkonsekvens, konflikter mellan föräldrarna samt olika typer av våld mot barnet. (Alkoholpolitiska kommissionen, 1994, s. 33-34)

Barn reagerar med fysiska och psykiska men på föräldrarnas alkoholmissbruk. Bråk i familjen är väldigt vanligt där föräldrar missbrukar, föräldrarnas bråk brukar oftast vara det värsta som händer i familjen för barnen. Det finns många anledningar till gräl när någon dricker till exempel ekonomin, spriten, barnen, släkten, jobbet osv. (Bengtsson & Gavelin, 2004, s.53-54)

Många av dessa föräldrar är själva barn till missbrukare. De saknar goda förebilder och bär med sig svåra upplevelser från barndomen. De kan berätta om de egna föräldrarnas svek och sin önskan att själva göra det bättre för sina barn men också ibland ha en stark rädsla för att inte klara föräldraskapet. Skammen över att vara missbrukare hindrar många från att ta kontakt med exempelvis barn- och skolhälsovård, eftersom man är rädd för att bli stämplad som dålig mamma eller pappa. Här finns även rädslan för att barnet skall omhändertas, om man avslöjar sin okunskap och att man inte klarar av att hantera dem. (Bengtsson & Gavelin, 2004, s.46-47)

3.2.3 Barns reaktionsmönster på missbruk hos föräldrarna

Barn hamnar lätt i en sådan situation där de upplever att båda föräldrarna kan bli otillgängliga för dem och att de hamnar att klara sig själva. De upplever ofta en känsla av att bli svikna av sina föräldrar som inte ger något stöd i en jobbig situation. Barn som upplever dessa belastningar kan ibland bli upptagna av rutiner och upprepningar. Många barn störs av avbrott i de dagliga rutinerna och visar ofta sin osäkerhet genom att fråga om och om igen vad som skall ske och varför rutinen bröts. Andra barn kan bli oroliga och ostrukturerade samt hålla en hög aktivitetsnivå. (Hansen, 2005, s.40-41)

Barn kan reagera med att bli klängiga, kontaktsökande, tillbakadragna, defensiva och iakttagande på föräldrarnas missbruk. Om barnet är klängigt och kontaktsökande föredrar barnet vuxenkontakter framför kontakter med andra barn. Genom ständiga frågor om vad som skall hända och ske samt den ständiga bekräftelsen på den vuxnes uppmärksamhet och tillgänglighet, så kan barnet göra världen omkring sig mer förståelig och förutsägbar. Om barnet däremot är tillbakadraget och defensivt är det en reaktion på oförutsägbarheten. Barnet skyddar sig mot negativa reaktioner i och med att inte synas och iakttar den vuxnes handlingar för att kunna se eventuella tecken på förändringar. (Alkoholpolitiska kommissionen, 1994, s.64-67)

3.2.4 Överlevnadsstrategier

I Minnesotabehandlingen och AA-rörelsen talar man ofta om fyra roller som missbrukarbarn tar på sig inom och utanför familjen: familjehjälten, syndabocken, tapetblomman och maskoten. Ackerman (1991, s.50-51) tar även upp ytterligare en roll, det osårbara barnet. Denna roll innebär att barnet trots alla problem i familjen inte bara klarat sig, utan även växt till en frisk fullvuxen. Man uppskattar att omkring ett tiotal procent av alkoholistfamiljernas barn hör till denna osårbara grupp. Man beskriver rollerna som överlevnadsstrategier, något som bidrar till att upprätthålla balansen i familjen och skapa förutsägbarhet. Därmed blir familjelivet som en pjäs där alla kan sina repliker, för att skapa ordning i ett kaos. Ackerman (1991, s.50) skriver att utanför hemmet kan barnet uppleva motstridigheter i roller, när barnet har att göra med andra vuxna. På daghemmet måste barnet återgå till sin ursprungliga roll på daghemmet, fastän barnet några timmar tidigare och åter efter dagens slut måste ta sitt ansvar i familjens uppfostran. (Bengtsson & Gavelin, 2004, s. 61-62)

3.2.5 Familjehemlighet

Svårigheterna i familjen växer ytterligare när familjen förnekar och döljer sina problem för allmänheten. I och med familjens ansträngningar att dölja familjehemligheten, så blir familjen väldigt isolerad. Detta leder till att barnet alltför ofta stänger in sina tankar och känslor istället för att dela dem med sina vänner. Den missbrukande föräldern har sagt till barnet att inte berätta saker utanför familjen eller att bete sig som om problemet inte existerade. Barnens förtvivlan och bekymmer förblir dolda under en väldigt lång tid. Tystanden både inom och utanför hemmet medför att barnet inte känner sig bekräftat, barnet blir främmande för sig själv samt att det inte litar på sina känslöintryck. Familjen känner sig generad och rädd för att deras vänner inte förstår dilemma de har eller det som skulle vara ännu värre, att råka ut för att bli övergiven eller mobbad. Även inom familjen kan syskonen isolera sig från varandra, snarare än att finnas där för varandra i den gemensamma bördan. (Ackerman, 1991, s.49; Bengtsson & Gavelin, 2004, s.90-91)

3.2.6 Ansvar

Barn tar ofta på sig ansvaret helt eller delvis för föräldrarnas missbruk. Ibland är det t.o.m. så att föräldern ger barnet skulden för sitt drickande. Ännu vanligare är det att barn (och vuxna) tror att de kan förhindra fortsatt missbruk. Barnen försöker vara snälla och bete sig kontrollerat, så att de inte retar upp föräldrarna. De försöker förmedla mellan mamma och pappa, för de tycker om båda. De tar ansvar för småsyskon, matlagning och städning samt tar hand om missbrukaren. När barnen inte lyckas att hjälpa föräldern att sluta dricka känner de stor skuld för sitt misslyckande. De tar ofta nya tag, på nytt sätt med nya planer. De vet inte att detta är en omöjlig uppgift för ett barn. (Bengtsson & Gavelin, 2004, s.55-56)

3.2.7 Känslor

Barn till missbrukare trycker ständigt undan sina känslor av hänsyn till missbrukaren, den nyktra föräldern eller hela familjen. Det kan bli ett livsmönster för barnet att strunta i sina egna känslor. En del barn känner inte igen känslor, för de har aldrig lärt sig att sätta namn för dem. De kan exempelvis inte skilja mellan vrede och förtvivlan. Ilska, sorg och besvikelse blir istället en stark obehaglig känsla av kaos, som man på alla sätt försöker kontrollera eller undvika. Många barn struntar även i sin egen kropp och sina kroppsliga signaler och får med tiden kroppsliga besvär. Barn till missbrukare kan oftast inte begära något för sin egen del och inte heller säga nej. De har helt enkelt svårt att känna efter vad som är viktigt för dem själva. Det är vanligt att barn i missbrukarfamiljer klarar sig nästan helt själv och inte får vägledning och gränser av sina föräldrar. (Bengtsson & Gavelin, 2004, s.56-59)

3.3 Skilsmässoprocessen

De senaste tjugo åren har skilsmäsoantalen per år ökat i snabb takt, i dagens läge så slutar en tredjedel av alla äktenskap i skilsmässa. Att skiljas är en av de största kriserna en person kan gå igenom, det är speciellt svårt om det finns barn med i bilden. När föräldrarna skiljer sig så är det inte bara de som påverkas utan även barnen, som är de som löper stor risk att hamna i kläm. Barn som befinner sig i en familj där ett äktenskap bryts upp och föräldrar inte kommer överens löper upp till fyra gånger större risk att få beteendeproblem än ett barn som växer upp under ”normala” förhållanden. (Taanila, 2002, s.694; Alfén, 2004, s. 8)

När ett äktenskap bryts upp, endera planerat eller plötsligt så är det helt andra konsekvenser om parterna har barn tillsammans än om de inte skulle ha några barn. Som förälder måste du ansvara för barnets framtid tillsammans med den andra föräldern, det talas om barnets behov och föräldrarnas ansvar, detta för att förhindra att barn kommer till skada när en familj splittras. Detta kan vara väldigt problematiskt under en pågående skilsmässa och under den svåra tiden efter skilsmässan. (Nilsson, 2008, s.13; Öberg, 2002, s.13)

3.3.1 Föräldrarna i skilsmässoprocessen

Det kan finnas många orsaker till skilsmässa, i Alféns m.fl. (2004) säger man att när man får barn så händer något i relationen. När man har ett barn tillsammans så är man i första hand förälder och barnet är det som är i fokus. Detta gör att det kan utvecklas känslor av övergivenhet eller svartsjuka föräldrarna emellan, man sätter all fokus på barnet och glömmer helt bort den vuxna relationen. När man glömmer bort varandra i ett förhållande så kan det sluta med att man är främlingar för varandra, man förstår inte den andre och man kan inte tala med varandra som man brukade. Det vanliga är att relationer fungerar så länge som barnen är små och behöver föräldrarna. Barnen växer till sig och börjar klara sig

själva och då lämnar det bara ett tomt förhållande mellan föräldrarna där det kan vara svårt att hitta tillbaka till varandra. (Alfén, 2004, s. 53-54)

3.3.2 Boende

Var skall barnen bo? Det är en fråga som många föräldrar ställer när de genomgår en skilsmässa, men den är inte den viktigaste. Det väsentliga är om barnet skall ha en nära vardagskontakt med båda föräldrarna. Dessa frågeställningar och hur föräldrarna löser dessa är avgörande för hur relationerna och livet för barnet blir framöver. Föräldrarna kan komma överens om barnet skall bo största delen, växelvis eller helt och hållet hos den ena föräldern. Då man har frågat vuxna som har varit med om att deras föräldrar skilt sig hur de mår i dag, är det ingen skillnad i hur de har bott bara de har haft bra kontakt med båda föräldrarna. (Alfén, 2004, s.99)

Om man som föräldrar inte kan komma överens om var det gemensamma barnet skall bo kan det bli en svår strid som någon av parterna till sist tar till rätten. Att ta ett sådant ärende till rätten kan sätta djupa spår hos de inblandade. För det första så kanske det blir helt fel beslut om var barnet skall bo eftersom de som fattar beslutet inte har någon kunskap om barnet, och för det andra så är det en dyr process. Istället för att ta beslutet om var barnen skall bo till rätten så är det bättre att fråga hjälp via samarbetsamtal. Det kan man få från familjerådgivningen eller hos en familjeterapeut. (Alfén, 2004, s. 102-103)

3.3.3 Barnet i skilsmässoprocessen

Så snabbt som möjligt efter att föräldrarna har valt att skilja sig så skall de berätta det för sitt barn och göra klart för det hur den närmaste tiden framöver kommer att se ut t.ex. var barnet skall bo. Varför man ska vara noga med att berätta detta för barnet är för att det är oron och ovissheten som kommer att skada barnet mest. Om barnet tvingas välja någon av föräldrarna så är det lika med att barnet tvingas välja bort en del av sig själv, eftersom i ett barns identitetsutveckling behövs båda föräldrarna. Det är viktigt att man i skilsmässoprocessen berättar åt ett barn vad man känner och inte försöker dölja de känslor

man har. Barn känner oftast av om föräldrarna exempelvis är arga eller känner sig svikna. Om man inte berättar för ett barn vad man känner blir barnet förvirrat av de dubbla budskap som det får. Barn har oftast en hel del olika tankar och känslor när en skilsmässa sker i familjen dock så kanske de inte säger dessa högt. Barnet kan få skuldskänslor och tro att det är deras fel när föräldrarna inte längre vill vara tillsammans. De har en rädsla för att förlora sina föräldrar. Oftast så är föräldrarna måna om att berätta för barnet att de alltid kommer att vara mamma och pappa och träffa barnet även om de flyttar isär. Detta kan få barnet att tro att det kommer mista sina föräldrar och i värsta fall utvecklas denna rädsla till ett trauma för barnet. Barnet kan även tro att det inte längre är lika älskad när mamma och pappa inte älskar varandra mera, därför är det viktigt att föräldrarna tar sig tid och förklarar detta för barnet. Det kan vara väldigt många tankar i ett barns huvud när föräldrarna genomgår en skilsmässa, det är då viktigt att föräldrarna kommer ihåg att sätta sig ner och diskutera allt det som sker med barnet. (Fahrman, 1993, s. 35-37; Nilsson, 2008, s.28)

3.3.4 Styvfamiljer

Det är sällan som det inte skulle uppstå några svårigheter när en ny familj bildas efter en skilsmässa. Barnet från det tidigare förhållandet kan reagera med svartsjuka gentemot den nya parten som kommer in i bilden och det kan vara svårt att få alla relationer att fungera. Det kan komma styvsyskon eller halvsyskon in i bilden samt flera mor- och farföräldrar som vill träffa sina barn och barnbarn. Desto yngre barnet är har det lättare att acceptera en styvförälder, däremot kan tonåringar reagera väldigt starkt på att mamma eller pappa har hittat en ny partner. Tyvärr så händer det oftare att styvfamiljer splittras än kärnfamiljer. För barnet kan det bli svårt att vara med om två separationer, vilket kan leda till att det framöver får svårt att bilda djupa relationer till någon. (Fahrman, 1993, s. 44-46; Alfén, 2004, s.121-123)

4. Barnet

I Finland utvecklades lagstiftningen om barn mellan mitten av 1970-talet och mitten av 1980-talet. Under denna tid stiftades lagar som påverkade barnets ställning, bland annat lagen om underhåll för barn, lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt samt barnskyddslagen. Utgångspunkten i lagstiftningen var att förstärka barnets olika rättigheter. Barn ses inte längre som osjälvständiga objekt för föräldramakt, utan som egna rättssubjekt. Detta är en viktig grundsyn i alla lagar som berör barnets rättigheter. Det finns många andra lagar som berör barn, men de tidigare nämnda är de mest centrala med tanke på barnets ställning. (Virtanen, 1995, s.16)

4.1 Barnets rättigheter

Enligt artikel 3 i FN:s konvention om barnets rättigheter skall barnets bästa komma i första hand vid alla ingripanden som berör barn. Ingripanden som görs utförs av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ. Finland har stadsfäst konventionen och den trädde i kraft år 1991, den förpliktar myndigheterna på samma sätt som övrig lagstiftning. Viktiga principer i konventionen om barnets rättigheter som framkommer i Taskinen (2007), är förbudet mot diskriminering, rätten till livet, överlevnad och utveckling samt skyldigheten att ta hänsyn till barnets åsikt på ett sätt som är anpassat till barnets ålder och utvecklingsnivå. (Taskinen, 2007, s. 15-18)

Barnskyddslagen innehåller bestämmelser om de åtgärder som samhället bör vidta då barnets hälsa eller utveckling äventyras. Lagens huvudsakliga avsikt är därför att skydda barnet. Barnskyddet grundar sig på barnets internationellt erkända rättigheter, dessa är bland annat företrädesrätt till särskilt skydd, rätt till en trygg och stimulerande uppväxtmiljö samt till en harmonisk och mångsidig utveckling. Utvecklandet av uppväxtförhållandena samt stöd för barn inom ramen för förebyggande barnskydd,

genomförs i syfte att främja och trygga barnens uppväxt, utveckling och välbefinnande. (Virtanen, 1995, s.42-43)

Utgångspunkten i lagstiftningen är att föräldrarna har det huvudsakliga ansvaret för sina barn. Det kan uppstå en konflikt mellan barnets bästa och föräldrarnas fostringsrätt, om föräldern exempelvis är drogmissbrukare eller använder aga som uppfostringsmetod. Inom barnskyddet blir man dock tvungen att konstatera att barnet är viktigt för föräldern och denne vill ha barnet kvar hos sig, men att de otrygga hemförhållandena kan skada barnet. Samhället ansvarar för att barnets grundläggande friheter och rättigheter samt att mänskliga rättigheter tillfredsställs. I och med grundlagen skall den offentliga makten stödja familjen och övriga personer som ansvarar för barnets omsorg. De beslut som fattas inom barnskyddet skall täcka barnets utveckling och välbefinnande. Alla åtgärder som görs inom barnskyddet bör därför genomföras så diskret och hänsynsfullt som möjligt. Barn skall bemötas som jämlika individer samt har rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor gällande dem själva. Enligt skyldigheterna i konventionen om barnets rättigheter skall man även inom barnskyddet fästa särskild uppmärksamhet vid barnets önskemål och åsikter. Inom barnskyddet skall man sträva efter att ge barnet möjligheter att förstå sin egen situation och bygga upp sin identitet på ett sätt som är anpassat till barnets ålder. Arbetet med barnet syftar till att uppmuntra och motivera barnet samt att ge hopp och kraft. För dem som lever tillsammans med barnet kan barnets beteende, livssituation eller utveckling ge anledning till oro. Barnet måste därför få stöd och man bör ingripa i problemen i ett tidigt skede, innan svårigheterna blivit alltför stora. Då finns det flera möjligheter och alternativ till stöd. (Taskinen, 2007, s. 15-17)

4.2 Barnets reaktioner på problem i familjen

Avvikande beteende kan bero på många olika faktorer i barnets liv. Exempel på faktorer som påverkar beteendet är våld, missbruk hos föräldrarna eller skilsmässa. Ett barns beteende kan ändå vara den enda signalen vi ser på att hon eller han far illa i hemmet. När barn mår dåligt psykiskt tar det sig ofta uttryck i fysiska symtom. De är inte specifika, men tillsammans med beteendevikelser har dessa och andra ”psykosomatiska” symtom ibland sin grund i problem i familjen. Barn som utsätts för traumatiska upplevelser och som inte

får sina grundläggande behov tillgodosedda reagerar på olika sätt beroende på sin ålder, personlighet och andra omständigheter. Psykosomatiska reaktioner är kroppsliga stressreaktioner såsom återkommande huvudvärk, magont, illamående, eksem, sömnrubbingar och koncentrationssvårigheter kan vara ett tecken på att allt inte är som det ska i hemmet. Ett barn som tvingas gå igenom detta inom familjen kan få långvariga psykiska problem, visa mer tecken på oro, ångest, depression och aggressionsproblem än andra barn. Det kommer även på långsikt att påverka personligheten, svårigheter i umgänge samt brist på tillit till andra människor. Om det förekommer våld mellan föräldrarna utvecklar barnet en tät relation till den förälder som utsätts präglad av omhändertagande och beskydd, men även av ilska och vrede. Relationen till våldsutövaren kan beskrivas som osäker, där känslor som ilska och vrede blandas med längtan. (Yrkesgemensam handbok, 2003, s.20)

Särskilt hos små barn kan man lägga märke till att den normala utvecklingen avstannat eller helt går tillbaka. Sådant som barnet tidigare har klarat av såsom att klä på sig själv, äta själv eller gå på toaletten kan barnet inte längre. En del kan bli mer tillbakadragna och skygga, andra utagerande och aggressiva. Det vanligaste sättet som barn reagerar på när det finns exempelvis våld i hemmet är med förnekande. När vi blir utsatta för något som gör oss illa försöker vi förpassa denna händelse ur medvetandet, ut i glömska och tystnad. Vi vill inte veta av den, inte kännas vid dess existens, inte tala om den och inte tänka på den. Barnen som bevittnat exempelvis våld riskerar att hamna i en lojalitetskonflikt med båda sina föräldrar. Många barn försöker få ett slut på våldet i familjen. Barnet kan försöka medla mellan föräldrarna eller försöka gå mellan när misshandeln pågår och då riskera att själv bli misshandlat. Det är vanligt hos barn i familjer, där det förekommer våld att lägga ansvaret och skulden på sig själv. Genom att bli snällare, tystare och aldrig vara i vägen hoppas barnet få slut på våldet. (Yrkesgemensam handbok, 2003, s.21)

5. Föräldrarna

Enligt lagen syftar ordet förälder på barnets genetiska mamma och pappa. Även personer som adopterar blir föräldrar. En förälder är den person som tar hand om och sköter fostran av ett barn. En förälder är en vårdnadshavare som bestämmer var barnet ska bo, i vilken skola det ska gå samt barnets behov och tillgångar i livet. Ofta är det föräldern som är den person som har det juridiska ansvaret för ett barn, men inte alltid. En vårdnadshavare kan också vara någon annan än barnets förälder. Som vårdnadshavare har man som skyldighet att ge barnet omvårdnad, trygghet och god fostran. Barnet har rätt till att leva i trygghet, i stabila förhållanden och ha någon att lita på. Barnet ska ha gränser för sitt handlande samt få öva på att ta ansvar. (Qwist, 2011)

Ett barn som växer upp med föräldrar som av olika anledningar inte förmår uppfylla de krav som ett föräldraskapet ställer, sätter spår hos barnen och kan vara avgörande för hur det går för dem i livet. Kraven på ett gott föräldraskap är att trygga barnens tillvaro samt att ge dem en bra uppväxt. Barn till föräldrar med missbruk, allvarliga psykiska problem eller våldsamhet har större risk att få psykiska och sociala problem. (Forinder & Hagborg, 2008, s.89)

Om barnets föräldrar skiljer sig måste det göras en överenskommelse om vårdnaden av barnet. Föräldrarna kan ansöka om skilsmässa var för sig eller tillsammans. Det som är vanligaste vid en skilsmässa är gemensam vårdnad om barnet. Det betyder att föräldrarna tillsammans beslutar om sådant som är viktigt för barnet alltså uppfostran, hälsovård och resor. Vardagliga beslut kan fattas av den som barnet bor hos då. När föräldrarna har gemensam vårdnad om ett barn så får inte barnet resa utan båda föräldrarnas samtycke. Om föräldrarna inte kan komma överens om barnets omvårdnad efter en skilsmässa kan den ena föräldern ansöka om enskild vårdnad av barnet. Det innebär att den förälder som har vårdnaden ensam har rätt att fatta beslut utan att förhandla med den andra föräldern. Barnet har alltid rätt att träffa båda sina föräldrar. (Lastensuojelu, u.å)

5.1 Föräldrarnas rättigheter och skyldigheter

Som förälder och vårdnadshavare har man rätt att delta i alla diskussioner och beslut inom vården som berör ens barn. Det som är vägledande är alltid barnets bästa. Föräldrarna till barnet eller eventuell annan vårdnadshavare har ansvaret för barnets välfärd. Föräldrarna ska trygga en god utveckling och välfärd för barnet enligt lagen som handlar om vårdnad om barn och umgängesrätt (1983/361 §1). I Finland är det förbjudet med kroppslig bestraffning i uppfostringen. Föräldrarna ska i uppfostringen ge ömhet, trygghet och förståelse. Barnen själva har också rättigheten att i mån av ålder och mognad vara med när något beslut görs. Om föräldrarna söker hjälp inom socialtjänsten ska föräldrarna och socialtjänsten tillsammans komma överens om vilken typ av stöd som barnet och föräldrarna ska få. Båda vårdnadshavarna måste vara överens om vilka stödinsatser som man vill ha. (Magnusson-Österberg, 2013; Lastensuojelu, u.å)

Myndigheter som arbetar med barn och familjer ska stöda föräldrar i deras uppgift som fostrare och sträva till att erbjuda familjen hjälp tillräckligt tidigt samt hänvisa barnet och familjen till barnskyddet om så behövs. Barnskyddet har i uppgift att erbjuda tjänster och stödåtgärder till barn och familjer. Enligt lagen kan barnet placeras utanför hemmet för att vård och omsorg åt barnet ska kunna ordnas. (Barnskyddslag 417/2007 §2)

När ett barn omhändertas och placeras utanför hemmet så upphör inte föräldraskapet, men föräldrarnas rätt att fatta olika beslut begränsas. Föräldrarna är fortfarande barnets vårdnadshavare, men socialförvaltningen i kommunen bestämmer över barnets vård, omsorg och fostran. Besluten skall fattas tillsammans med föräldrarna om det är möjligt. Föräldrarna har rätt att få information om sådant som berör barnet samt att få hålla kontakt med barnet under den tid som barnet är omhändertaget. Föräldrarna har också rätt att ta del av barnets dokument och handlingar samt få veta grunderna för barnets placering. Föräldrarna har alltid rätt att uttrycka egna åsikter om barnskyddsåtgärderna. (Lastensuojelu, u.å.)

I en del fall vidtas åtgärder inom barnskyddet mot föräldrarnas och barnets vilja. I barnskyddslagen nämns det om de ansvariga tjänstemännens befogenheter att fatta dylika beslut samt om barnets och föräldrarnas rättighet att överklaga besluten. Myndigheterna är skyldiga att informera barn och föräldrar om de rättigheter som de har. Om barnet eller föräldrarna upplever att de har fått felaktig behandling har de rätt att ta kontakt med kommunens socialombudsman. Justitieombudsmannen övervakar att alla myndigheter följer lagen. (Lastensuojelu, u.å.)

6. Daghemmet

Föräldrarna är de som har rätten och skyldigheten att fostra sina barn. Daghemmet där småbarnsfostran sker skall fungera som ett stöd för den fostran som sker i barnets hem. Med småbarnsfostran avses fostrande växelverkan i barnets livsmiljöer där målet är att barnet skall få en sund uppväxt, utveckling och inläring. Föräldrarna har rätten att själva välja vilken slags service de vill att deras barn skall få för småbarnsfostran utanför hemmet. Det finns många olika alternativ för föräldrarna att välja på bl.a. privat dagvård, familjedagvård, församlingars och organisationers klubbverksamhet och dagvård m.fl. Det vanligaste alternativet för småbarnsfostran utanför hemmet är dagvård i olika former. Yrkeskunnig personal är en viktig del av småbarnsfostran i dagvården, växelverkan mellan alla parter inom fostran (barnet, föräldrarna och personalen) är väldigt viktig för att barnet skall få så bra fostran som möjligt. I daghemmet får barnen fostran och förskoleundervisning av personal som beaktar och handleder barnet som en enskild individ och i den större gruppen på daghemmet. Daghemmen har vanligen öppet mellan kl.6.30 och 17.00. Vasa stad erbjuder även skiftesdaghem där man även kan få vård för barnen på kvällar, nätter och veckoslut. För ett barn innebär en dag på ett daghem varierande former av aktiviteter, där barnet får utveckla sina praktiska färdigheter, sitt tänkande och språkliga färdigheter. Genom leken får barnet lära sig färdigheter och regler för livet. Dessa aktiviteter skall stöda och balansera den fysiska, psykiska och sociala utvecklingen hos barnet.(Vasa stad, 2005, s.9-11)

Miljön på ett daghem delas in i fem olika kategorier den fysiska, ute, den psykiska, den sociala och den kognitiva miljön. Den fysiska miljön omfattar trygghet, hygien, egen aktivitet, måltider samt vila. Ute nämns som en miljö i daghemmet, i denna miljö så leker barnen oftast och då skall det ges rum åt barnen att ha lekro och egna aktiviteter, dock så skall det vara vuxna närvarande som övervakar leken. Viktigt är också att daghemmets utelekplats är rätt utrustad för barnen. Den psykiska miljön innebär att det på daghemmet finns en atmosfär av glädje, växelverkan samt stöd och utmaningar. De vuxna på daghemmet påverkar hur atmosfären är i gruppen, en välmående personal avspeglas på en bra atmosfär i daghemsguppen. Med den sociala miljön menas att barnet skall lära sig sociala färdigheter. Denna färdighet utvecklas som bäst när barnet leker i en grupp där

barnet lär sig att ta hänsyn till andra. Den sistnämnda miljön, den kognitiva omfattar tänkandet, utmaningar, problemlösning och inläring, här använder personalen sig av undervisningsmaterial, redskap samt olika metoder. Alla dessa miljöer måste samverka för att få den helhet som eftersträvas på ett daghem för att ge så bra fostran som möjligt åt barnen. (Vasa stad, 2005, s.31-32)

6.1 Personalen på daghemmet

Väestöliittos familjebarmeter har gjort en undersökning i hur fostringen av barnen i Finland fördelas mellan föräldrarna och de professionella fostrarna (t.ex. dagvårdspersonalen). Syftet med hela undersökningen var att få reda på om det är föräldrarna eller de professionella fostrarna som har det huvudsakliga fostringsansvaret. Majoriteten av föräldrarna ansåg att ansvaret var lagom fördelat mellan dem och de professionella, medan huvudparten av de professionella fostrarna ansåg att de hade för stort ansvar för fostran av barnen. (Häkki, 2013, s.18-19)

Personalen på ett daghem arbetar alltid som ett team med de olika barngrupperna, i detta team finns det professionella fostrare som har olika utbildningar och arbetserfarenheter i bakgrunden. Yrkesbenämningarna som fostrarna på daghemmet har kan variera mycket på grund av den utveckling som skedde på 90-talet i utbildningspolitiken. Utbildningarna delas in i två olika nivåer, barnträdgårdslärarna, socialpedagogerna och socionomerna, dessa tre representerar de längre och mera fördjupade utbildningarna inom dagvårdssektorn. Barnträdgårdslärarna har pedagogik som sin expertis medan socialpedagogerna och socionomerna är mera inriktade på socialvården. Till den andra utbildningsnivån hör barnskötare, dagvårdare och närvårdare, som man hör på yrkesbenämningarna så har dessa fostrare en inriktning som mera betonar vården av barnet. De olika utbildningarna bland personalen på daghemmet kan göra att personer underskattas trots att alla är lika viktiga för att barnet skall få den bästa dagvård som möjligt. (Häkki, 2013, s.220)

Yrkesskicklig och samarbetsvillig personal är en betydande del av småbarnsfostran på ett daghem. Personalens olika utbildningar och erfarenheter kan alla fostrare på daghemmet ha nytta av genom diskussioner och gemensamt arbete. Daghemspersonalen skall kunna

identifiera barnets behov av stöd och vid behov även söka professionell hjälp utanför daghemmet. Detta samarbete mellan olika yrkesgrupper inom och utanför daghemmet behövs för att ge barnet och dess familj det bästa möjliga stöd. Personalen ger också stöd åt barnets föräldrar i föräldraskapet samt stöd för fostran i hemmet. Vid behov ger även personalen barnfamiljen hänvisningar till social- och hälsovårdenstjänster. Hela personalen på ett daghem ansvarar för barnens välbefinnande och det är deras uppgift att ingripa om problemsituationer uppmärksammas. (Häkki, 2013, s.221)

6.2 Barnet på daghemmet

Daghemmet skall ha en trygg miljö och atmosfär, dessa är en viktig utgångspunkt för att barnet skall kunna växa, utvecklas och lära sig. Barnet skall ha möjlighet att kunna utforska, vara nyfiken samt själv uttrycka sina tankar eftersom det är en betydande del av fostran. Målet inom småbarnsfostran är ett välmående barn d.v.s. barnet har rätt att växa upp i ett bekymmersfritt, tryggt, regelbundet, betydelsefullt och meningsfullt liv. Personalen på daghemmen ser barnen som enskilda individer med individuella behov och fostringsmålen är därför utformade individuellt för varje barn. De mål som man försöker uppnå är att varje barn skall få utvecklas efter sina egna individuella förutsättningar. De skall ta hänsyn till och bry sig om andra samt förhålla sig positivt till sig själv och andra människor oavsett kultur och bakgrund. Barnet skall även få en ökad självständighet så att det som vuxen kan fatta egna beslut om sitt liv. (Vasa stad, 2005 s.16-17, 30)

Varje barn i dagvården har en egen portfolio där det berättas om barnets uppväxt, utveckling och inläring. I denna portfolio samlas under åren, som barnet är i dagvården, arbeten som barnet gjort och tankar som det haft. Fostraren på daghemmet hjälper till att sammanställa portfolion tillsammans med barnet. Denna mapp som hela tiden blir lite tjockare skall hjälpa barnet med sin jaguppfattning och självkänsla. Portfolion är även viktig om barnet byter dagvårdsplats, då finns den som en grund för de nya fostrarna, även föräldrarna kan följa sitt barns utveckling och tankar när de tittar i portfolion. För barnet kan det under uppväxten fungera som ett stöd för minnet. (Vasa stad, 2005, s.18)

6.2.1 Barnets lek

Leken är en form av hjälp till självhjälp. Barn har kapacitet att i lekens form hantera svårigheter. Allt svårt som händer för ett barn kan inte lekas bort men leken är många gånger till hjälp för tillfrisknandet. Leken är till viktig hjälp när det gäller att få fram en helhetsbild av hur barnet mår och vad det funderar på. I leken bearbetar barn sina yttre och inre konflikter och de kan använda sig av sin fantasi och sina möjligheter. Barnet kan även leka samma lek flera gånger tills det förstår sammanhanget i en händelse. I leken prövar barnet sig hur det är att vara i olika roller, de kan exempelvis klä ut sig till mamma och pappa. Leken är också ett sätt för barn att bekanta sig med det som normalt inte existerar i den egna vardagen. Barn som saknar möjligheten att leka, missgynnas intellektuellt. Att leka stimulerar barnets förmåga att lösa problem och tänkandet. Leken är också bra för att träna barnets uthållighet vilket är viktigt inför skolstart. Lekförmågan är medfödd och hur leken utvecklas beror på förhållandet mellan barn och förälder. (Hansen, 1994, s.134-142)

6.2.2 Barn och mobbning

Mobbning innebär att en eller flera personer utsätter någon annan för negativ och kränkande behandling under en längre tid. Det är svårt att veta svaret på varför personer mobbar andra. I en barngrupp som är trygg med ett stabilt vuxenledarskap finns inte samma grund för mobbning som i en otrygg grupp. Ju tryggare grupp vi befinner oss i, desto mer toleranta blir vi mot personer som avviker något från gruppens normer. I en grupp som inte fungerar finns det oftast ångest och en oro som måste avledas. Man ser att ett barn som mobbas oftast sänder ut signaler som visar osäkerhet och dålig självkänsla. Alla grupper innehåller en ledare och alla har olika roller. I en barngrupp är det dock den vuxne som är den viktigaste ledaren. När man som vuxen arbetar med barngrupper är det viktigt att man regelbundet iakttar gruppen för att se om något barn hamnar utanför och om det alltid är det samma barnet. De vuxna måste alltid markera avståndstagandet mot mobbning och aldrig ursäkta dem som mobbar, oavsett om man vet att ett barn blir utsatt. Det är viktigt att man som vuxen visar en god förebild för barnen. Barn mobbar inte så länge det finns en vuxen med i bilden. (Hansen, 1994, s. 109-113)

I mobbningen är ett av mobbarens mål att säkerställa sin egen position eller sträva efter makt i gruppen. Barn som mobbar andra vill oftast bli hörda och sedda, bli beundrade och få makt i gruppen. Som offer för mobbningen väljs oftast ett barn som är blygt, osäkert eller i en sämre ställning. Barnet som blir mobbat har bara några vänner eller inga alls. På så sätt försäkras sig mobbaren om att få en säker seger och gruppen ställer inte heller upp och motsätter sig mobbningen. Det finns också många barn som mobbar andra bara för skojs skull, för att göra intryck på andra eller helt enkelt på grund av obetänksamhet. Vem som helst kan någon gång råka ut för mobbning. I studier och forskning har man kunnat identifiera vissa drag och egenskaper som ökar risken för att bli mobbad som barn. När det gäller yttre faktorer kan det bero på avvikande kroppsbyggnad såsom över- eller undervikt eller motorisk klumpighet. Enligt temperamentet kan man vara skygg, asocial eller för impulsiv. Barn med koncentrations- och inlärningssvårigheter har ökad risk för att bli mobbade. De största riskfaktorerna för att bli utsatt för mobbning är blyghet, osäkerhet och dåligt självförtroende. Även om dessa faktorer kan öka risken för att bli utsatt för mobbning, betyder det inte att mobbningen skulle vara den mobbades eller föräldrarnas fel. (Kiva Skola utan mobbning, Handboken för föräldrar, u.å.)

Mobbning utgör en risk för både den mobbades och mobbarens välmående och utveckling. Om ingen ingriper i mobbarens handlingar tillräckligt effektivt och tidigt, kan även mobbarens välmående och utveckling hotas allvarligt. Utstötta barn lider av situationen och är mer deprimerade och ångestfyllda än barn som inte blir utsatta för mobbning. De kan vara rädda för att gå till dagis och deras förtroende för andra människor är svårt. För den som mobbar är mobbning en risk, om man inte ingriper i den. Mobbaren kan inbilla sig att han eller hon i framtiden kan undvika följderna av motsvarande handlingar och kan tro att beteendet är ett bra sätt att få makt och uppmärksamhet i gruppen. I värsta fall kan en sådan utveckling innebära att problemen i framtiden hopar sig. Genom studier vet man att barn inte alltid växer ifrån mobbningen. Mobbningen upphör alltså inte av sig själv, utan barn som mobbar andra regelbundet har en större risk att utvecklas till vuxna som är mera benägna till våldsamt och aggressivt beteende. (Kiva Skola utan mobbning, Handboken för föräldrar, u.å.)

6.2.3 Barnets reaktioner

Små barn löper minst risk att få trauman från problem i familjen eftersom de inte ännu har utvecklat en förmåga att inse vad konsekvenserna av det som händer är. Akut fara kan vara något som är svårt att uppfatta för små barn, detta på grund av att så länge som föräldrarna håller sig lugna så känner sig små barn även de lugna. När barnen börjar bli i förskoleåldern så har de lärt sig att skilja på olika känslotillstånd, detta gör att de trauman som de då upplever sätter djupare spår. Barnet kan få svårt att känna empati och medkänsla samt få svårigheter i att utså starka känslor och uttrycka sådana. I undersökningar har det kommit fram att det finns skillnader i hur flickor och pojkar reagerar och bearbetar när de har varit med om något traumatiskt. Det som har kommit fram tydligt är att flickor visar betydligt fler reaktioner än pojkar. Ängest, depression och andra personliga problem visas oftare hos flickorna medan pojkarna reagerar oftare med beteendestörningar och konflikter med sin omgivning. Traumatiska händelser avspeglas alltså på flickorna oftare med emotionella problem medan pojkarna visar beteendestörningar. (Dyregrov, 2012, s.51, 71)

De reaktioner som barnen kan visa efter att ha varit med om våld, missbruk eller en skilsmässoprocess är någorlunda likadana men det finns reaktioner som skiljer dessa trauman åt. Beroende på i vilken ålder barnet är finns det även skillnader i reaktioner. I en skilsmässa uppfattar ett spädbarn inte vad som händer, det som påverkar är dock oroligheterna som barnet känner av. Spädbarnet reagerar med att vara grinig och ha lätt för gråt, eftersom det är oroligheter i familjen. Det kan också vara lätt att barnets vardagsrutiner rubbas vilket kan gör så att barnet får svårigheter att äta och sova. När barnet kommer upp i dagisåldern kan det reagera med att gå tillbaka i åldern och plötsligt börja bete sig som mycket mindre utvecklat än vad det egentligen är. Barnet kan börja suga på tummen eller vill ha tillbaka sin gamla snuttefilt. Att barnet reagerar med plötslig ilska och trots hör också till de reaktioner som kan uppvisas. I förskoleåldern så kan reaktionerna vara nedstämdhet, mycket gråt eller tvärtemot överaktivitet. Det är också vanligt att barnen i denna ålder tar på sig skulden för föräldrarnas skilsmässa. (Nilsson, 2008, s.65-66)

Reaktioner när ett barn har upplevt våld kan vara lika allvarliga oavsett om det är våld föräldrarna emellan eller våld mot barnet som det har upplevt. Kroppsliga stressreaktioner hör till de vanligaste att exponeras hos ett barn som har varit med om våld, dessa är astma, eksem, magont, sömnsvårigheter, huvudvärk och ätstörningar. Utöver dessa kan barnet även få koncentrationssvårigheter, problem att umgås med kamrater samt svårigheter att kontrollera urin och avföring. Att som barn bevittna våld så medför inte bara kortvariga reaktioner utan kan även ge långvariga psykiska problem så som depression, ångest, självdestruktivitet och aggressivitet. Posttraumatisk stress är också ett symptom som barnet kan uppvisa. Barnet kan också reagera med att inte alls visa några symptom under tiden som våldet pågår utan visar det först långt senare i livet. (Hindberg, 2011, s.93-94)

Tecken på barnet att föräldrarna är missbrukare kan vara att det drar sig undan och inte vågar leka med de andra eller att det i motsats saboterar för de andra som leker eller beter sig destruktivt mot sig själv och andra. En reaktion kan även vara att en 4-5 åring visar allt för stort ansvarstagande för sin ålder och ser mera till behoven som andra har än sina egna. Andra signaler som kan tyda på att det är något som inte står rätt till hemma är att barnet inte vill berätta vad det gjort under helgen, barnet är allt för observanta på föräldrarnas beteende när de hämtar från dagis. Barnet kan vara överviktig, ha koncentrationssvårigheter, bristande tillit till vuxna, vara trött eller hungrig efter helgen eller att barnet är smutsigt och försummat. Signalerna och reaktionerna hos ett barn som har problem i hemmet kan vara många men dessa som nämnts är de som är bland de vanligaste. (Bengtsson & Gavelin, 2004, s.74, 105)

6.3 Daghemmets åtgärder

Det är viktigt att ta tag i barns svårigheter innan de blivit alltför stora, och det finns flera alternativ till stöd. Enligt krispedagogiken är det daghemmets ansvar att upptäcka samt uppsöka olika kriser och problem i familjen som påverkar barnet. Personalen på daghemmet bör ha en uppmärksam inställning, och agera i ett så tidigt skede som möjligt när de märker att det inte står rätt till med ett barn. (Raundalen & Schultz, 2007, s. 48-49).

En mångprofessionell grupp av anställda samlades på 1990-talet när ett projekt vid namn Palmuprojektet tog fart. Syftet med projektet var att utveckla och förbättra samarbetsnätverk för att hjälpa barn och dess familjer. Att utveckla nya sätt att ingripa i ett tidigt skede vid problem i familjen, eftersom barnets beteendeförändringar till stor del är kopplat till bland annat föräldrarnas bruk av berusningsmedel och liknande problem. (Eriksson & Arnkil, 2008, s.11)

I handboken ”Ta upp oron – En handbok i tidiga dialoger” som har utarbetats på Stakes i gruppen för nätverksforskning och utvecklingsmetoder, presenteras en metod på särskilda samtal när man tar upp svåra saker som berör familjen. Metoden har utvecklats och prövats under en lång tid. Materialet som presenteras i Eriksson och Arnkil (2008, s. 51) är resultatet av 349 genomförda samtal i riktiga klientsituationer. Resultatet visar att i majoriteten av fallen (72%) gäller oron barnets beteende, utveckling eller emotionella tillstånd. I ungefär en femtedel av fallen gäller oron föräldrarna eller föräldraskapet och i vart tionde fall växelverkan mellan barn, föräldrar och de anställda på ett daghem. Metoden är till hjälp för de anställda inom dagvården, att i ett tidigt skede ingripa i den oroande situationen samtidigt som man erbjuder stöd så att kontakten kan fortsätta. (Eriksson & Arnkil, 2008, s.7-11)

Eriksson och Arnkil (2008) påpekar att metoden att ta upp och samtala om oron lämpar sig för tillfällen när man vill föra oron för barnet på tal med barnets vårdnadshavare. Metoden är till stor hjälp när man skall ta upp svåra angelägenheter och samtala respektfullt med föräldrarna samtidigt som man vill erbjuda stöd åt de berörda parterna. I och med samtalet blir det möjligt att bygga upp ett förhållande som är grundat på öppenhet och tillit mellan de anställda och föräldrarna. Att samtala respektfullt om oron och att sträva efter att åstadkomma en lösning för att eliminera oron för barnet är målet man strävar efter. För att föräldrarna inte skall belastas med bekymmer som de kanske inte har haft tidigare, är det av stor betydelse att samtalet med föräldrarna förs lugnt och konkret. En bra kontakt med barnet och dess föräldrar är viktigt när man tar upp oron. Denna kontakt är det centrala i allt psykosocialt pedagogiskt arbete. Det stöd som den anställda ger till föräldrarna i sitt arbete består av samtal, vägledning, rådgivning och uppmuntran. Samtalets syfte är att bygga upp ett samarbete och att utveckla situationen i en positiv riktning. Därför är det

viktigt att personalen i samtalet tar upp styrkorna och resurser som barnet, föräldrarna och situationen innehar och koppla samman dem med erbjudandet av stöd. (Eriksson & Arnkil, 2008, s.21-39; Raundalen & Schultz, 2007, s.60)

Den anställda i dagvården hoppas givetvis att allt skall ställas till rätta efter samtalet om oron. Om familjen har haft svårigheter redan i ett flertal år, kan personalen inte förvänta sig att allt skall bli bra efter ett samtal. Ibland behövs upprepade samtal innan personalen kan hjälpa barnet och föräldrarna. Personalen på daghemmet kan ge föräldravägledning i samarbete med socialtjänsten eller sjukvården. Föräldravägledningen är till stor hjälp för att föräldrarna skall få teoretisk kunskap om kriser och problem för att bättre kunna hjälpa sitt barn. Ett gott samtal tillsammans med föräldrarna leder till att man lyckas göra upp en klar plan för en förbättrad situation och att den anställdas oro skall minska och barnets situation lättar. (Raundalen & Schultz, 2007, s.69-70; Eriksson & Arnkil, 2008, s.40-41)

Förändringarna i barnets beteende märks först och främst i vardagen, exempelvis vid måltiderna på daghemmet samt ett aktivt deltagande i leken. Det är viktigt att man som anställd följer med förändringarna i barnets beteende för att senare mötas igen med föräldrarna och barnet för att utvärdera det skedda. Under mötet är det viktigt att lyssna på barnets och föräldrarnas synpunkter på vad som gått framåt, men likaså att var och en får ge respons på alla framsteg. Under uppföljningsmötet avgör man huruvida arbetet skall fortlöpa eller om man skall avsluta träffarna. Om den anställda däremot känner att oron blivit större efter det föregående mötet bör man fundera på hur man skall gå till väga för att minska oron. I så fall är det viktigt att ta till andra åtgärder om detta handlingsalternativ varit otillräckligt. (Eriksson & Arnkil, 2008, s.40-41)

6.3.1 Daghemmets familjearbetare

I en del daghem kan det finnas en anställd familjearbetare som arbetar med de familjer som har barn på daghemmet. En familjearbetare stöder familjen i att göra egna beslut, hitta sina egna resurser och bli oberoende av stöd som fås av familjearbetaren. Familjen fastställer själv de behov som finns och ställer upp de egna målsättningarna. Dessa saker styr

planeringen, genomförandet och bedömningen av familjearbetet. Familjearbetarens uppgift är att stöda familjemedlemmarna i att hitta styrka samt undviker att ta ledningen eftersom det är något som kan hindra familjen att bli självständig. Ett fungerande partnerskap med klientfamiljen byggs upp genom respekt för familjen, ödmjukhet och empati. Familjearbetarens mål är att utveckla familjens egna färdigheter med tanke på framtida problemsituationer. Syftet med verksamheten är att i ett tidigt skede handleda familjen för att de själva ska kunna lösa problemen som förekommer innan problemen blir permanenta och svåra att kontrollera. Förebyggande åtgärder och tidigt stöd är viktigt för att utvidga familjens stödnätverk och att uppmärksamma familjens behov. Man strävar efter att förbättra familjelivets kvalitet, bekräftelse av det positiva i livet och undvika de livsskeden som är negativa. Det är viktigt att utvärdera det pågående arbetet regelbundet. (Häkkä, 2013, s. 243-244, 249; Järvinen, 2007, s.40)

6.4 Barnskyddsanmälningar

Barnets behov av skydd kan garanteras genom att någon som arbetar med barnet misstänker att barnet är i behov av hjälp och stöd eller att familjen redan länge varit socialbidragsklient. Modern eller fadern kan uppleva att hon eller han inte längre klarar av att ta hand om barnet och tar därför kontakt med socialen, eller så kan någon utomstående som exempelvis grannen göra en barnskyddsanmälan. Hela den närmsta omgivningen skall vara uppmärksam för barnets välfärd. I lagen är det fastställt om anmälningsskyldighet om ett barn far illa (Barnskyddslagen 2007/417 §25). (Taskinen, 2007, s. 31).

Det är skäl att ingripa och informera barnskyddet om man misstänker att barnets vård, fostran eller omsorg missköts, om det finns misstanke att barnet misshandlas eller på annat sätt skadas i familjen. Det kan även handla om att barnets beteende avviker från det normala, att barnet verkar oroligt eller ångestfyllt. Anmälningsskyldiga är de yrkesutbildade personer inom social- och hälsovården, personer som är anställda eller besitter ett förtroendeuppdrag inom undervisningsväsendet, ungdomsväsendet, polisväsendet, religiösa samfund eller nödcentralverksamhet. Anmälningsskyldigheten

gäller även för de som är privata yrkesutövare samt tjänsteproducenter inom hälsovården. (Grankulla social-och hälsovård, u.å.)

Anmälan görs till den inrättning i kommunen som ansvarar för socialvården, det vill säga till socialverket, barnskyddsbyrån eller motsvarande inrättning i kommunen. Anmälan kan göras via telefon, skriftligen eller genom ett personligt besök hos myndigheten. På en del orter kan anmälan även göras via e-post. Anmälan skall i första hand göras i sitt eget namn. Om anmälarens identitet är känd, skall personens och den eventuella uppgift eller tjänsteställning som anmälningsskyldigheten grundar sig på antecknas i registret över barnskyddsanmälningar. (Kommunerna, 2012)

Familjen har rätt att få kännedom om vem som har gjort en barnskyddsanmälan. Anmälaren kan i vissa fall vara en myndighet, och på begäran av familjen skall denna myndighetsinstans meddelas åt familjen. I enstaka fall bör man avgöra om den som gjort anmälan skall informeras till familjen eller inte. Vid övervägande av den rådande situationen är det enligt lagen angående offentlighet i myndigheternas verksamhet under offentlighetslagen(1999/621) , möjligt att skydda anmälarens identitet (§11). Föräldrarna har inte rätt att ta del av uppgiften om utlämnandet av uppgiften skulle strida mot barnets intresse eller annat viktigt intresse. Äventyrandet av barnets intresse kan bli aktuellt om exempelvis den som gjort anmälningen står barnet nära, eller om utdelandet av uppgiften skulle bryta denna viktiga relation mellan barnet och anmälaren. Avslöjandet av en persons anmälan kan också förhindras, om det i barnets omgivning skulle spridas information om familjens hämndaktioner och invånarna i området inte längre skulle våga göra en barnskyddsanmälan (Taskinen, 2007, s. 32).

När en barnskyddsanmälan kommit in till barnskyddet, så avgör socialarbetaren om barnet är i behov av brådskande hjälp eller inte. Brådskande åtgärder skall uträttas omedelbart, om barnet är i fara på grund av föräldrarnas missbruk, våld eller liknande. Socialarbetaren skall inom sju vardagar avgöra om en utredning av behov av barnskydd skall inledas. En noggrann utredning av barnets situation skall göras utan fördröjande, senast inom tre månader från att anmälan har mottagits. Föräldrarna informeras alltid om en

barnskyddsanmälan har gjorts och huruvida en utredning av barnskyddsbehovet inleds. Barnet blir klient hos barnskyddet och en socialarbetare utses alltid som ansvarare för barnets ärenden. I samband med barnskyddsbehovet kartläggs barnets livssituation och barnets åsikter samt önskemål beaktas. När utredningen av barnskyddet är klart beslutar socialarbetaren om barnet skall bli klient inom barnskyddet eller inte. Om klientrelationen fortsätter görs det upp en klientplan för barnet, där stödåtgärder inom öppenvården kan bli aktuellt. Stödåtgärder är bland annat en stödperson eller stödfamilj för barnet, familjearbete eller familje- och institutionsvård (Grankulla social-och hälsovård, u.å.).

Om klientrelationen upphör så får barnet återvända hem igen. Om familjen då flyttar till en ny kommun så har barnskyddsmyndigheterna skyldighet att upplysa den nya boningskommunen om de uppgifter som de har kännedom om och vid behov utan dröjsmål överlämna väsentliga handlingar som hänför sig till barnet (barnskyddslagen 2007/417 §25). Det är nödvändigt att den nya kommunen informeras om barnet och att en tänkbar redan påbörjad utredning eller nödvändiga ingripanden kan genomföras i den nya boningskommunen (Taskinen, 2007, s. 33).

6.5 Samarbete mellan föräldrar och daghemmet

Samarbetet mellan personal är mycket viktigt för att ett daghem ska fungera bra. Ofta brukar personalen betona det som en självklarhet, men det är inte så lätt att få det att fungera. Det är vanligt att personalen kan känna sig osäkra eller besvikna på att samarbetet inte fungerar bättre. Det sägs även att samarbetet med föräldrarna ofta är ett problem för personalen. Föräldrarna är beroende av att daghemmet fungerar bra, för att kunna lämna sina barn och gå till arbetet med gott samvete om att barnen har det bra. Samarbetets behov och den mest självklara utgångspunkten är att varje barn ska ha det så bra som möjligt på daghemmet. Samarbete är en sak som måste byggas upp under daghemstiden. För att samarbetet ska fungera bra krävs det att personalen tar det som en del av arbetet, det är lika viktigt som arbetet med barngruppen. Viktiga saker som föräldrar tycker att ett gott samarbete kan innehålla är bland annat att komma med olika synpunkter, att vara accepterad, att få veta saker och ting samt trygghet, förtroende och omvårdnad. Personalen tycker oftast att ett bra samarbete ska handla om öppenhet, ärlighet, uppskattning samt

respekt för krav och arbete. Föräldrarna vet inte mycket om det som händer på daghemmet och de är beroende av att personalen berättar om det är något speciellt som skall tas upp. Personalen ser barnet i olika situationer i förhållande till barngruppen samt hur barnet fungerar då (Ladberg, 1988, s. 11-20).

Personalen tycker att det är svårast att samarbeta om det finns allvarliga problem. Det handlar då om barn som har det svårt hemma eller på daghemmet. Det kan vara barn som är aggressiva, oroliga eller ensamma eller som inte kommer att klara av en vanlig skolklass. Det kan också innebära barn som har föräldrar som slåss, super, är svårt deprimerade eller misstänks vanvårda sina barn. För personalen blir samarbetet svårt och känsligt, svårt att nå föräldrarna samt att föräldrarna förnekar problemen och drar sig undan. Det gör ont för personalen att se barn som far illa. (Ladberg, 1988, s. 69-76)

I arbetet med barn bestämmer man olika målsättningar för utvecklingen hos det enskilda barnet. Faktorer som man behöver tänka på är bland annat barnets ålder, personlighet, utvecklingsnivå, hemförhållanden och hur barnets liv ser ut i hemmet. Varje barn har födda anlag som utvecklas beroende på livets utformning. Barnet har fysiska, känslomässiga, intellektuella och sociala behov. I arbetet med barn behöver man planera verksamheten, för att leva upp till målsättningen och för att kunna ge barnen den stimulans de behöver för sin utveckling (Karlsson, 1988, s.19, 45).

7. Metod och tillvägagångssätt

I detta kapitel kommer vi att redogöra för vårt val av metod och tillvägagångssätt. Vi kommer också att motivera varför vi anser att en kvalitativ metod är mest lämpligt för vårt arbete. Vi kommer även att beskriva valet av våra respondenter och hur vi skall skydda deras identitet.

7.1 Kvalitativ metod

När vi påbörjade vårt lärdomsprov kom vi ganska snabbt fram till att det är en kvalitativ undersökning vi ville göra. En kvalitativ undersökning passar bäst eftersom vi vill få fram respondenternas egna upplevelser och erfarenheter samt få bredare svar. I och med att vi gjorde en kvalitativ intervju kunde vi ställa följdfrågor under intervjuernas gång, vilket gjorde att vi fick mera utfyllda svar än om vi skulle haft en enkät i vår undersökning. Genom denna undersökning ville vi även ta del daghemspersonalens åsikter om detta ämne samt få en inblick i deras dagliga arbete och tillvägagångssätt i olika situationer.

Eftersom att vi har genomfört sex stycken intervjuer på tre olika daghem så har vi fått varierande information och olika synsätt gällande ämnet. Intervjufrågorna har vi sänt ut på förhand till alla respondenter, i och med det har de fått bekanta sig med ämnet samt vi fått möjlighet till bredare svar. Vi upplevde inga nackdelar med att sända ut frågorna på förhand. Intervjuerna utfördes enskilt på arbetsplatsen trots att de var två ur personalen på varje daghem. Vi valde att intervjua daghemspersonalen på deras arbetsplats eftersom det var en bekant och bekväm miljö för dem, samt att det underlättade för dem att inte behöva lämna arbetsplatsen för intervjutillfällena.

7.2 Respondenter

När vi bestämde oss för vilka respondenter vi skulle välja använde vi oss av det som enligt Holme & Solvang (1997, s. 183) kallas bekvämlighetsurval, eftersom det var det mest praktiska för vår undersökning. När vi bokade in våra intervjuer berättade vi att vi ville ha erfarna respondenter som arbetat med barn en längre tid, daghemmet valde sist och slutligen vilka personer som deltog i intervjuerna. Som tidigare nämnts så valde vi en miljö som var bekant och behaglig för båda parterna. Respondenterna var till största del obekanta för oss, vilket vi anser att inte har påverkat vårt forskningsresultat på något vis. Eftersom alla respondenter var obekanta för oss var förutsättningarna under alla intervjuer identiska. Respondenterna var till yrket barntädgårdslärare, närvårdare och barnskötare. Vi intervjuade även två föreståndare på två olika daghem. Vi ansåg att detta gav oss en bred information om det ämne vi undersökte. Respondenterna var i åldern 20-60, på grund av den stora ålderskillnaden hade de alla olika långa erfarenheter med arbete inom barnomsorg.

7.3 Sekretess

Vi ville skydda alla respondenters identitet genom att se till att det inte går att koppla samman person med svar. Vi har valt att inte nämna namn, ålder, kön eller ort. Vid intervjutillfällena meddelade vi att alla intervjuer kommer att vara anonyma och att det som bandas in kommer att raderas. I undersökningen har vi intervjuat i två olika kommuner, vi har fått både skriftligt och muntligt lov av kommunernas dagvårdschefer att utföra intervjuerna. Av konfidentialitetsskäl bifogas inte loven från kommunerna till vårt lärdomsprov. Forskningsloven som vi fått från respektive kommun finns till påseende vid behov.

8. Resultatredovisning

Detta kapitel består av en redovisning av det resultat som vi fått fram genom intervjuerna med respondenterna. Redovisningen kommer att vara sammankopplad med frågorna som vi ställt under intervjuerna och kommer att ske i en logisk ordningsföljd, alltså i samma ordning som frågorna. Flera av frågorna som vi ställt i intervjuerna går in i varandra och underrubrikerna vi valt kan beröra flera frågor.

I redovisningen kommer vi att ta upp både likheter och olikheter, samt citera en del från respondenternas upplevelser. Citaten kommer att skrivas med kursivstil och ibland förkortas med (---) för att markera utebliven text. De intervjuer som vi har gjort kommer att analyseras med hjälp av teoretisk tolkning. Detta innebär att vi har lyssnat, reflekterat över och tolkat de svar som vi har fått i vår undersökning. (Kvale & Brinkmann 2009, s. 253-254)

8.1 Personalens insikt i barnens familjeförhållanden

Vår inledande fråga handlade om hur mycket dagvårdspersonalen vet om familjernas situation i hemmen. Vi ville få en allmän insikt i hur kontakten, relationerna och samarbetet fungerar mellan daghemmet och hemmet.

"(---) men inga andra direkta problem får vi höra, inte ens om skilsmässor. Ibland får vi höra om problemen på andra omvägar. Det beror förstås på föräldrarna vad de berättar. (---)"

Vi fick fram väldigt varierande svar på den inledande frågan. En del av respondenterna sade att de vet väldigt lite om familjernas situation i hemmen, medan en del sade att föräldrarna nog berättar om det är något speciellt som är på gång. Detta pekar på att föräldrarnas tillit till dagvårdarna, samt deras nivå av öppenhet och samarbetsvilja, är avgörande för andelen information om hemförhållandena som delas. Enligt respondenterna

har föräldrarna lättare att berätta om dagliga bekymmer, så som trötthet eller barnets dåliga humör. När det gäller större problem så är det inte lika sannolikt att föräldrarna berättar om det, utan det kan komma fram via omvägar: exempelvis via föräldrarnas och daghemspersonalens gemensamma bekanta. Ibland kan även barnen nämna något oroande om hemsituationen som personalen är tvungen att ta upp med föräldrarna.

Enligt två av våra respondenter försöker man skapa god kontakt med föräldrarna redan vid första besöket. Kontakten skapas genom diskussioner om vardagliga situationer när barnet hämtas från och förs till daghemmet. Personalen försöker belysa barnets goda sidor och det som barnet gjort under dagen på daghemmet. Daghemspersonalen tar alltså inte upp kontakten först när ett problem uppkommer, utan strävar till en kontinuerligt god kontakt genom hela samarbetet. Detta för att föräldrarna ska känna sig bekväma med att tala om sin hemsituation med personalen på daghemmet.

"(---) de skall känna förtroende för en och att de skall våga komma till oss med små saker, om de har minsta lilla problem så sopar vi det inte under mattan (---)"

8.2 Beteendeförändringar

De följande fem frågorna handlade om beteendeförändringar hos barnen och hur personalen på daghemmet märker dessa. Eftersom vi har fått ganska omfattande svar på dessa frågor så kommer vi att dela in dem i underrubriker för att vår tolkning skall bli mera åskådlig och tydlig.

Alla respondenter anser att beteendeförändringar kan vara relaterade till familjesituationerna. Det behöver inte handla om allvarliga problem i familjen, till exempel våld eller missbruk, det kan också bara vara frågan om att barnet saknar regler och rutiner. Flera respondenter har också nämnt att pågående skilsmässa i familjen är något som daghemspersonalen märker på barnen i deras beteende. För barnet innebär en skilsmässa nya konstellationer, till exempel nya familjemedlemmar och förändrade boendesituationer.

En respondent berättade att de varit med om en situation där ett barn uppvisat beteendeförändringar utan att daghemspersonalen vetat orsaken. I ett senare skede fick de reda på att föräldrarna skilt sig, och de kunde då koppla detta till barnets beteende. Här kan vi dra paralleller till den goda kontakten som vi skrev om tidigare, en god kontakt med familjen ökar sannolikheten för att familjen anförtror sig till daghemspersonalen. När personalen har den vetskapen så kan de lättare stöda barnet i familjesituationen.

När personalen på daghemmet märker att ett barn uppvisar beteendeförändringar kan det också bero på daghemsituationer, relaterade till, exempelvis, mobbning eller problem med något av de andra barnen. Respondenterna sade att beteendeförändringar hos ett barn även kan bero på olika diagnoser som ännu inte har blivit fastställda, till exempel ADHD eller Aspergers syndrom.

8.3 Respondenternas första tanke vid barns beteendeförändringar

Beteendeförändringar kan bero på många olika orsaker, det är svårt att veta det exakta bakomliggande problemet. En fråga som vi ställde till respondenterna var vad deras första tanke är när de märker på barnet att allt inte står rätt till. Alla respondenter var eniga om att de inte drog någon direkt slutsats på vad det kan bero på. Många nämnde om att de diskuterar med kollegorna huruvida någon annan märkt förändringar, samt hur de ska gå tillväga. De som skiljde respondenterna åt var att en del tog upp det genast med föräldrarna medan andra avvaktade för att inte dra förhastade slutsaster, eftersom det kan vara ett känsligt ämne.

8.4 Hur syns beteendeförändringar hos barn?

Barn har förstås olika personligheter, vilket resulterar i att de uttrycker sig olika när de är i en svår situation: en del blir lugnare och drar sig tillbaka, medan andra är raka motsatsen. Respondenterna nämnde många olika beteenden som barn kan uppvisa i olika situationer för att visa att de mår dåligt. Barnen kan exempelvis visa sig försummade, aggressiva, klängiga, vaksamma, närhetssökande, isolerade, arga och känna ett stort ansvar. Dessa

beteenden förekommer under hela dagen, men framträder tydligare under vissa situationer på daghemmet. Alla respondenterna nämnde att dessa beteendeförändringar syns tydligast i leken; de kan dra sig undan, slå kamraterna, eller vara gråtmilda och känsliga. Vid ensam lek med dockorna kan barnet även bete sig våldsamt.

”(---) Pojken som var yngre piskade dockor med bälten och han kunde stoppa in dockorna i spisen, det var ingen naturlig lek utan väldigt aggressivt.”

Respondenterna nämner hur avvikelser kan uppmärksammas i barnens teckningsmotiv eller pysselbeteende. Matsituationen är också ett centralt tillfälle där barnet uttrycker sig speciellt tydligt: barnet kan verka väldigt hungrigt eller inte äta alls. Barnen kan också vara slarviga och inte använda bestick vid maten. En annan tydlig situation är när föräldrarna lämnar eller hämtar barnen. En respondent nämner hur man kan märka hur barnet slappnar av när föräldrarna lämnat av det på morgonen. Vid hämtningar förekommer ofta situationer där barnet gråter eller springer ifrån föräldrarna. Men när dessa beteenden sker upprepade gånger bör man överväga potentiella problem i hemmet. Daghemspersonalen bör därför följa upp dessa situationer noggrant.

Respondenterna anser att beteendeförändringarna kan variera mellan könen: flickorna uttrycker sig lugnare och mer tillbakadraget, medan pojkarna är mer utåtagerande och aggressiva. Detta anser vi vara stereotypiska föreställningar som man inte kan utgå ifrån eftersom barnen agerar utifrån sina personligheter och inte utifrån om de är pojke eller flicka. Vidare nämnde två av respondenterna att det är lättare att lägga märke till barn som reagerar på problem genom att vara aggressiva och utåtagerande. De som är lugna och mer tillbakadragna faller oftare i glömska och personalen lägger inte märke till dem i barngruppen.

Åldern spelar stor roll när det är fråga om beteendeförändringar, vilket även respondenterna påpekat i intervjuerna. De flesta av respondenterna anser att de yngre barnen har svårare att uttrycka sig i ord än de äldre, eftersom de äldre kan uttrycka sig

tydligare. De yngre barnen visar istället med beteendet, till exempel genom att bita, slå, vara klängiga, söka närhet, eller vilja vara i famnen. Vi anser att det är en ganska naturlig sak att barn i yngre ålder inte kan uttrycka sig lika tydligt som de äldre barnen, å andra sidan kan äldre barn även hålla upp en fasad och dölja hemsituationen bättre.

8.5 Personalens tillvägagångssätt

En av våra frågeställningar berörde daghemmets tillvägagångssätt och principer som gäller beteendeförändringar hos barn. Av denna fråga ville vi även utreda om det finns särskilda metoder som används. Vi ville även få fram om det finns skrivna regler om hur personalen skall gå till väga i situationer där oro uppkommer eller om alla har personliga sätt att hantera situationer.

I ett av våra tidigare stycken angående första tanken vid ett barns beteendeförändring så nämnde flera av respondenterna att de diskuterar först med kollegorna. Detta svar fick vi även på denna frågeställning. Alla utom en av respondenterna var eniga om att man först tar upp oron med arbetskollegorna innan man tar upp det med föräldrarna. Den av respondenterna som var av annan åsikt i denna fråga skulle först ta upp oron med föräldrarna. Det som framkom av respondenterna var att de oftast löser mindre problem med föräldrarna utan att behöva koppla in andra myndigheter. Två av respondenterna påpekade att de även kan fråga och fundera med barnet före de tar upp oron med föräldrarna. Detta är förstås beroende på barnets ålder samt i vilken grad barnet kan uttrycka sig i ord och mening.

"(---) det är bäst att diskutera med föräldrarna innan man går längre. Oftast går det lätt att lösa problemen endast med dem. "

Respondenterna gav olika svar på frågan om när man tar upp oron för barnet med föräldrarna. En del av respondenterna ansåg att de gör det ganska fort, medan andra vill

vara säkra på att det verkligen finns ett problem. Respondenterna ansåg att det är helt beroende av hur stort problemet är.

”(---) det handlar ju om den känslan att man inte vill ta upp något som sedan inte stämmer. Man måste nog känna att man står på en säker grund, och diskutera med så många som möjligt av medarbetarna.”

Respondenterna var ganska eniga i frågan om hur de hanterar sin oro för ett barn på daghemmet. Vi övervägde ifall respondenten som först skulle närma sig föräldrarna kanske avsåg smärre orosmoment. Vi har svårt att tänka oss att hon/han först skulle gå till föräldrarna ifall problemet skulle vara mera allvarligt. Vi grundar denna fundering på att denna person skulle ta på sig ett väldigt stort ansvar om hon/han ensam, utan att ha diskuterat med den övriga personalen skulle gå direkt till föräldrarna med stor orsak till oro på egen hand. Genom att diskutera med den övriga personalen skulle hon/han få veta vad de andra upplever samt ha varandras stöd i situationen. Det som vi vill få fram av vår tolkning är att ingen i daghemspersonalen skall behöva stå på egna ben i en svår situation, utan att kollegorna skall finnas till som stöd och medarbetare.

8.6 Föräldrarnas reaktioner

Problem där hemma är ofta ett känsligt ämne som föräldrarna inte vill diskutera och när daghemspersonalen tar upp beteendeförändringar hos barnen, så kan föräldrarna reagera väldigt olika. En av respondenterna nämnde att föräldrarna kan reagera med försvarsställning. Vi tror att det kan bero på att föräldrarna inte vill erkänna problemet, eller att de skäms över situationen. Vidare säger respondenterna att dessa reaktioner kan förekomma när problemet omtalas för första gången, men att föräldrarna bearbetar det och det blir lättare att diskutera det i ett senare skede.

Två av respondenterna berättade om situationer där föräldrarna har blivit lättade när personalen har tagit upp oron för barnen. Föräldrarna har då haft en situation hemma som

påverkar barnet negativt och själv inte vågat be om hjälp. Det är ett känsligt ämne som föräldrarna kan skämmas över och de känner sig lättade när någon har uppmärksammat det och tagit upp det.

”(---) oftast är det så spänt och dåligt där hemma så de vill ha den där hjälpen fastän de inte kan be om det själv, så de känner att det blir en avlastning då och man vågar ta itu med det (---)”

8.6.1 Ta upp oron

Personalen kan känna sig besvärade av att upp svåra angelägenheter med föräldrarna. Alla respondenter nämner att de ställer frågor till föräldrarna gällande barnets situation, och själva berättar vad de uppmärksammat. En respondent gav ett bra exempel på vad man skall tänka på när man tar upp oron med föräldrarna.

”Man måste ta det ganska försiktigt och tänka efter vad man säger så att man inte förolämpar barn eller föräldrar, man tänker efter vad man säger så att det blir på ett bra sätt. ”

Situationerna där oron diskuteras kan variera från fall till fall beroende på vad oron gäller. De försöker även diskutera med föräldrarna när barnet inte är närvarande om det inte är lämpligt att barnet hör det. Om tillfället inte är lämpligt så bestämmer personalen tillsammans med föräldrarna en passande tid för samtal eller föräldramöte. En av respondenterna berättade att det oftast är barnträdgårdsläraren som håller samtalet, eftersom hon/han har det pedagogiska ansvaret.

Vi ställde en fråga angående metoden ”ta upp oron”. Två av våra sex respondenter kände till metoden och har gått utbildningen, medan de andra inte hade hört talas om den. Vi ser dock i deras svar på andra frågor i vår intervju att de nog använder sig av metoden utan att de är medvetna om att det är ”ta till tals”- metoden. Det är en metod som nyligen har

översatts från finska så den är aningen ny i svenska Österbotten, och vi tror därför att många ännu inte har hört talas om den. En av respondenterna menar att alla har planerat att gå den inom den närmaste framtiden, och att hon själv har gått den.

8.6.2 Stöd och samarbetspartners

En av våra följande frågor i intervjun handlade om vilket stöd som ges på daghemmet åt föräldrarna. Det största stödet som ges är helt enkelt att bara lyssna och finnas till hands för samtal och frågor. En del av respondenterna nämnde att det är beroende på vad det gäller och hurudant stöd som behövs, är specialbarntädgårdsläraren en viktig kontakt för daghemmet och till föräldrarna. Om inte daghemmets interna resurser räcker till så hänvisas föräldrarna och familjen till andra instanser och myndigheter.

”(---) familjerådgivaren skickar vi varje år många föräldrar till som behöver stöd i sin uppfostran, det behöver inte vara något fel utan de är bara så osäker (---)”

Som det står i citatet ovan, är familjerådgivningen en viktig samarbetspartner för daghemmet. En viktig samarbetspartner som en av respondenterna nämnde var kommunens barnteam. Där ingår bland annat barnläkare, psykologer, specialbarntädgårdslärare, talterapeut och en ur daghemspersonalen. Föräldrarna är i första hand inte delaktiga i ett teammöte, om behovet finns för en psykolog eller fysioterapeut då kommer föräldrarna med i bilden. Föräldrarna blir alltid informerade om att ett teammöte kommer att ske. Andra samarbetspartner som nämndes i intervjuerna var barnrådgivning, kommunens barnomsorgsledare, hälsovården, ergoterapeuter och familjearbete samt socialen och barnskyddet. En av respondenterna nämnde även att grannar till en familj som har barn i dagvården kan höra av sig gällande sin oro för ett barn.

Det är positivt och engagerande att det finns ett så stort urval av samarbetspartner att tillgå för daghemspersonalen när de funderar över något gällande barns välmående. Vi hoppas att alla dessa samarbetspartner utnyttjas effektivt av daghemspersonal i alla kommuner och

städer för att trygga barns uppväxt. I små kommuner kan det lättare förekomma att privata personer engagerar sig för ett barn i till exempel granngården. Denna person kan även vara bekant med daghemspersonalen, vilket då blir en lägre tröskel för att föra fram sin oro för grannfamiljens barn. Detta anser vi kan både vara en fördel och en nackdel. Fördelen med detta är en större möjlighet till tidigt ingripande för barnets bästa. Nackdelen med att grannarna ingriper kan vara att den utsatta familjen kan bli ännu mer utsatt på grund av ryktesspridning bland byns invånare. Privata personer har inte skrivit på någon tystnadsplikt utan kan fritt diskutera saken med bekanta om de vill.

8.7 Barnskyddsanmälningar

I barnskyddslagen står det att alla är skyldiga att göra en barnskyddsanmälan om man har stor oro för att ett barn far illa.

"(---) om man ser något konkret tecken på att ett barn far illa, som vanvård eller alkohol i familjen så är det nog noll tolerans och då skall man nog genast göra någonting och inte lämna det."

En av respondenterna nämnde att i kommunen där hon/han arbetar finns en broschyr om hur man skall upptäcka om ett barn far illa, och vilka åtgärder man skall ta till. Där nämndes det att om man ser blåmärken på suspekta ställen på barnet upprepade gånger skall man ta kontakt med socialen. Trots att det står i barnskyddslagen att alla är skyldiga att göra en barnskyddsanmälan säger de flesta av respondenterna att det är en hög tröskel att göra en anmälan i praktiken. De vill vara säkra på att det verkligen är ett problem, för att familjen inte skall behöva gå igenom en barnskyddsprocess i onödan. Tre av respondenterna har haft över 25 års arbetserfarenhet inom dagvården och har endast varit med om två till tre fall där barnskyddet har blivit involverat.

"(---) På landet är det en risk när alla känner alla, men så får man inte tänka när det gäller barnets bästa."

Detta citat visar att tröskeln för att göra en barnskyddsanmälan blir större ju mindre kommunen är, eftersom man oftast är bekant med en stor del invånare i kommunen. Som respondenten även påpekade att det inte borde få vara på det här viset, anser även vi. Barnets bästa borde alltid komma i första hand. Som tidigare nämnts har endast tre respondenter varit med om två till tre barnskyddsanmälningar, trots deras långa arbetserfarenhet. Vi tolkar detta med att förekomsten av barnskyddsärenden är färre i mindre kommuner. Om detta då beror på att daghemspersonalen ofta är bekant med en stor del av invånarna i kommunen vet vi dock inte.

Hur går personalen till väga när de gör en barnskyddsanmälan, var även ett ämne som vi frågade om i intervjuerna. De flesta av respondenterna menade att de skulle först och främst berättar åt föräldrarna att de ämnar göra en barnskyddsanmälan och varför de gör det. Det är inte obligatoriskt att föräldrarna meddelas innan en barnskyddsanmälan görs, lyfter en av våra respondenter fram. Så gott som alla respondenter var medvetna om hur en barnskyddsanmälan görs från daghemmet, att den enskilda i personalens namn inte framkommer, utan endast föreståndarens och daghemmets namn finns med i anmälan.

När ett barn i dagvården blir klient inom barnskyddet har daghemspersonalen ingen rätt att ta del av barnskyddets information om barnet. Respondenterna nämnde att enda möjligheten att få vetskap om barnets situation är om föräldrarna berättar om den. En av respondenterna var av den åsikten att det skulle vara till fördel för barnet att samarbeta bättre med barnskyddet eftersom att barnet ändå är så stor del av tiden i dagvården. Vi anser att det skulle vara nödvändigt med ett gott samarbete mellan daghem och barnskydd, för att underlätta klientprocessen. Båda instanserna arbetar då för samma mål och på samma grunder för att trygga barnets uppväxt

9. Slutdiskussion och kritisk granskning

I detta skede av vårt lärdomsprov kommer vi att lägga fram vår slutdiskussion och kritiskt granska vår undersökning. Syftet med vårt lärdomsprov var att undersöka hur familjeproblem uttrycks hos barnet i dagvården. Med lärdomsprovet ville vi även undersöka hur dagvårdspersonalen går till väga och bemöter barnet och föräldrarna i situationer där det märks att ett barn far illa i hemmet. Ytterligare en del av vårt syfte var att undersöka huruvida personalen lägger märke till beteendeförändringar hos barnen på grund av problem i familjen.

Vi valde att undersöka hur familjeproblem uppmärksammas hos barn i dagvården. På grund av de ökade barnskyddsanmälningarna började vi fundera över man i dagvården uppmärksammar barns beteenden relaterade till potentiella familjeproblem. I vårt lärdomsprov riktade vi in oss på tre ämnen: våld, missbruk och skilsmässa. Våld och missbruk är två stora problem som förekommer i finländska familjer och vi valde därför att inrikta oss på dessa två. Skilsmässa är något som kan påverka barnet negativt och eftersom de är mycket vanliga i dagens samhälle, valde vi att inrikta oss på detta område. Ytterligare en orsak varför vi valde dessa tre ämnen är att de är sammankopplade med varandra på så vis att missbruk kan leda till våld och dessa två kan leda till skilsmässa.

Vi anser att barn spenderar en stor del av sin tid i dagvården, och vi ville därför undersöka hur familjeproblem uppmärksammas i dagvårdsmiljön. Daghempersonalen är en stor del av barnets uppväxt och den kan ha en större betydelse om barnet har problem i hemmet. Vår centrala frågeställning i arbetet var hur familjeproblem uppmärksammas hos barn i dagvården. Vi ville utreda de metoder och tillvägagångssätt som daghemspersonalen använder när de uppmärksammar barn som lever i en problematisk hemmiljö. Daghemmet har inte möjlighet att ge barnet stöd på alla områden som kan, och vi har därför även utrett daghemmets samarbetspartners. Vi har behandlat samarbetspartner i teoridelen, men i ännu tydligare i empiridelen. Frågor om samarbetspartners var inte någon stor del av våra intervjufrågor, men efter undersökningen insåg vi deras betydelsefulla roll för daghemmet.

I teoridelen har vi behandlat de tre familjeproblem som vi inriktat oss, först på allmän basis, och sen med fokus på hur barnet påverkats av dessa. Barnet är det som vi har fokuserat på under hela lärdomsprovet, och därför har vi sett på det mesta ur barnperspektiv. Vi har tagit upp barns rättigheter och de lagar som styr dessa under skild rubrik och invävt i texten, eftersom vi ansåg dem väsentliga för arbetet. Vi har även berört föräldrarnas rättigheter och skyldigheter gentemot barnet, och på det viset mera fokuserat på barnet. Föräldrarna är den största bidragande orsaken till hur ett barns uppväxt blir: de ansvarar för fostrandet, omsorgen och kärleken. Det är barnet som lider om föräldraskapet brister.

Forskningsprocessen innehöll planering, presentation av metod, samt val och resultatredovisning. Vi valde att intervjua personal på tre olika daghem i Österbotten. Vi ville ha erfaren personal inom dagvården, eftersom vi ansåg de skulle ha mera att berätta då de har längre erfarenhet med att arbeta med barn. Vi intervjuade respondenter i åldrarna 20-60, i och med att vi hade två respondenter som var betydligt yngre än de andra, märkte vi att de svar de gav blev väldigt innehållsfattiga. Bortsett från detta fick vi ta del av breda och innehållsrika svar till vår undersökning.

De frågor vi ställde i intervjuerna ansåg vi vara väldigt relevanta för de områden vi undersökte. Vi fick innehållsrika svar från intervjuerna som kunde anknytas till teoridelen. Under intervjuerna ställdes frågorna på ett sätt som skulle kännas naturligt. Vi ställde även följdfrågor för att kunna utöka innehållet i kortfattade svar. De svar som vi fick i intervjuerna passade ihop med vår teoridel. Före vi gjorde våra intervjuer hade vi fått kunskap om ämnet i samband med att vi hade skrivit vår teoridel, vilket underlättade förståelsen för respondenternas svar och upplevelser. Vi anser att Vår förkunskap underlättade genomförandet av intervjuerna.

Våra mest centrala frågeställningar handlade om barnets beteendeförändringar och daghemspersonalens tillvägagångssätt i svåra situationer som berör barnets hemförhållande. I både teoridelen och intervjuerna beskrivs beteendeförändringar hos barnet som har problem i hemförhållandena. Det som kom fram var att barnet kunde visa

aggressivitet, eller vara klängiga, tillbakadragna, gråtmilda eller ansvarstagande. Dessa beteendeförändringar uttrycker sig på olika sätt beroende på ålder. De mindre barnen uttrycker sig mera fysiskt eftersom de inte ännu har utvecklat sin kommunikationsförmåga, medan de äldre barnen kanske kan berätta mera om sin situation.

Det framkom i teoridelen och i intervjuerna att de insatser som personalen gör när de upptäcker ett barn som far illa är för det första att diskutera med föräldrarna. Daghempersonalens uppgift är att föra fram sin oro så att situationen för barnet kan förbättras och oron minskas hos personalen. Daghempersonalen har många samarbetspartners som de kan vända sig till när de upplever att det stöd de ger inte räcker. Kontakten mellan daghem och föräldrar är viktig redan från början och är av stor betydelse om en problemsituation uppkommer. En god kontakt från början ger föräldrarna en bättre tillit till personalen och det blir på så sätt lättare att diskutera olika situationer som uppkommer. Daghempersonalen diskuterar i nästan alla fall först med föräldrarna om oron för deras barn har uppkommit, och den goda kontakten är då en stor del av hur föräldrarna reagerar och hur de väljer att lösa situationen.

Metoden ”Ta upp oron” är något som vi har tagit upp både i teoridelen och i intervjuerna. Metoden handlar om att ta till tals med föräldrarna när en oro har uppkommit för deras barn. Det är viktigt att i ett så tidigt skede som möjligt diskutera det med föräldrarna så att inte problemet växer. Enbart hälften av respondenterna kände till metoden vid namn, men tycktes ändå, i praktiken, använda den. Men vi uppfattade det som att alla ändå på något vis använde sig av den trots att de inte visste att det var metoden ”Ta upp oron”. Daghempersonalen diskuterar med föräldrarna om eventuella samarbetspartners som kan fungera som stöd för barnet och även föräldrarna, men kan också ta kontakt med samarbetsparterna utan föräldrarnas vetskap. En av samarbetsparterna kan vara barnskyddet - några av våra frågor handlade om vilken kontakt daghemmet har med barnskyddet. Även i teoridelen har vi nämnt barnskyddsanmälningar och om barnskyddets verksamhet. Våra intervjuer gjordes i ganska små kommuner och vi tror att det har en bidragande orsak till att respondenterna sällan har haft kontakt med barnskyddet och endast enstaka fall kom på tal.

Syftet med vårt lärdomsprov var att undersöka hur familjeproblem ger sig i uttryck hos barnet i dagvården. Med lärdomsprovet ville vi även undersöka hur dagvårdspersonalen går till väga och bemöter barnet och föräldrarna i situationer där det märks att ett barn far illa i hemmet. Ännu till var en del av vårt syfte att undersöka vilken iakttagelseförmåga personalen på ett daghem har att se barn som får beteendeförändringar på grund av problem i familjen. Vi anser att syftet med vårt lärdomsprov har uppnåtts eftersom alla frågeställningar har blivit besvarade. Först har vi behandlat de ämnen som frågeställningarna berör i teoridelen och senare fått dessa bekräftade i undersökningen.

Efter att ha gjort teoridelen och undersökningen kan vi nu konstatera att vi fått en djupare kunskap och kännedom om hur familjeproblem påverkar barnet på olika sätt. Vi har även fått ta del av dagvårdens tillvägagångssätt när barns beteende plötsligt förändras. Genom respondenternas berättelser och erfarenheter har vi fått ta del av verkliga situationer och hur de konkret har löst dem. Som blivande barnträdgårdslärare och familjearbetare anser vi att det vi har fått ta del av i vår undersökning har gett oss bredare kunskap inom detta område för kommande arbetsliv. Efter att ha gjort vår undersökning har vi kommit fram till att vissa saker kunde ha utförts annorlunda eller utvecklats.

När vi kritiskt granskar vårt lärdomsprov, kan vi konstatera att undersökningen kunde ha fått mer innehållsrika svar om vi skulle ha gjort undersökningen på daghem i en storstad. Vi baserar denna utläggning på att det förekommer mer familjer med problem i större städer, och personalen kan ha sett fler fall av barn med problematisk hemsituation. Vi tycker att det skulle ha varit intressant att även undersöka om det finns skillnader mellan finsk- och svenskspråkiga familjer och daghem. En pilotundersökning skulle ha varit bra att göra för att se hur intervjun skulle fortlöpa samt om frågorna var väsentliga. Eftersom många av respondenterna ansåg att frågorna gick in i varandra.

I teoridelen kunde vi ha haft ett skilt kapitel som behandlat anknytningens betydelse för barnet. Anknytning är en viktig del av barnets uppväxt och utveckling och familjeproblem kan lätt vara i vägen för att en bra anknytning skall ske mellan föräldrar och barnet. När vi har läst igenom lärdomsprovet märker vi att vi omedvetet har behandlat anknytning i olika

delar av arbetet, och vi kan konstatera att vi borde ha inkluderat det på ett mer uttalat sätt genom att beskriva att detta är anknytning. Teoridelen kunde ha omfattat mycket mer, men vi var tvungna att hålla oss inom de avgränsningar och ämnen som vi valt. Vi anser att teoridelen är logiskt uppbyggt och att det är enkelt för läsaren att förstå sammanhanget mellan kapitlen. Litteraturen som vi använt oss av är relevant för det ämne som vi behandlat och gett oss väsentligt innehåll i teoridelen.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att alla situationer med familjeproblem är olika, och att det på så vis är det svårt för daghemspersonalen att se signaler på problem. Alla barn är individuella och uttrycker sig olika i svåra situationer, och det är därför svårt för daghemspersonalen att i ett tidigt skede uppmärksamma och kunna ge stöd i situationen. Vi anser att vi har fått djupare förståelse för barn i svåra situationer och daghemspersonal som bemöter dessa barn. Undersökningen har väckt många tankar: främst hur viktig del daghemspersonalen verkligen har i barnets svåra situation. Förutom föräldrarna är de kanske enda som kan uppmärksamma eventuella problem. För ett barn med problematisk hemsituation kan alltså daghemspersonalens agerande vara avgörande för deras uppväxt. Att skriva detta lärdomsprov har på vissa sätt varit krävande, men även väldigt intressant och lärorikt, eftersom det har väckt många tankar om barns situation i hemmen. Familjeproblem kan sätta spår hos barnet för en lång tid framöver i livet - för det barn som inte vistas i dagvård är chansen att bli uppmärksammat och få hjälp betydligt mindre. Det som ännu skulle vara intressant att undersöka är vad som gör att familjeproblem ökar i samhället? Och om det finns skillnader mellan städer och landsbygd i fråga om familjeproblem?

Källförteckning:

Alfén, M. & Hofsten, K. (2004) *Skilsmässa. Om barn och föräldrar*. Milano: Rotolito Lombarda, SpA.

Alkoholpolitiska kommissionen, (1994) *Barn, föräldrar, alkohol*. Göteborg: Graphic Systems AB.

Arnkil, T. E. & Eriksson, E. (2011) *Ta upp oron*. Vaajakoski: Stakes.

Ackerman, R. (1991) *Lapsuus lasin varjossa. Lapsi alkoholiperheessä*. Helsinki: VAPK-kustannus.

Bengtsson, A-B. & Gavelin, I. (2004) *Familjer och missbruk. Om glömda barn och glömda föräldrar*. Visby: Books-on-Demand.

Christensen, R. (1993) *Missbrukarnas barn. På daghem och fritidshem, i skolan och vården*. Kristianstad: Kristianstads Boktryckeri.

Dyregrov, A. (2012) *Barn och trauman*. Ungern: Elanders Hungary Kft.

Eriksson, E. & Arnkild, T-E. (2008) *Ta upp oron. En handbok i tidiga dialoger*. Vaajakoski: Gummerus kirjapaino Oy.

Eriksson, M. (2007) *Barn som upplever våld*. Mölnlycke: Gothia Förlag.

Fahrman, M. (1997) *Barn i kris*. Lund: Studentlitteratur.

Forinder, U. & Hagborg, E. (2008) *Stödgrupper för barn och ungdomar*. Lund: Studentlitteratur.

Grankulla social-och hälsovård (u.å.). *Barnskydd*. [Online]

http://www.kauniainen.fi/sv/service_och_blanketter/socialtjanster/service_for_barnfamiljer/barnskydd [hämtat:26.1.2014]

Barnskyddslag 13.4.2007/417 www.finlex.fi [hämtat: 4.1.2014].

Hansen, F. (2005) *Barn i familjer med missbruksproblem*. Lund: Studentlitteratur.

Hindberg, B. (2011) *Sårbara barn, att vara liten, misshandlad och försummad*. Mölnlycke: Elanders Sverige AB.

Häkki, A. m.fl. (2013) *För barnets bästa. Småbarnsfostran för närvårdare*. Tammerfors: Utbildningsstyrelsen.

Järvinen, R. m.fl. (2007) *Perheen parhaaksi, perhetyön arkea*. Helsinki: Edita Prima.

Karlsson, M. (1988) *Att arbeta som dagbarnvårdare*. Stockholm: Utbildningsförlaget.

Kekkonen, M., Montonen, M. & Viitala, R. (2011) *Familjecenter i Norden, en resurs för barn och familjer*. Köpenhamn, Nordiska ministerrådet.

Kiva Skola utan mobbning, Handboken för föräldrar (u.å.). *Vad beror mobbning på*. [Online]

http://www.kivakoulu.fi/vad_beror_mobbning_pa [hämtat 22.1.2014]

Kommunerna (2012). *2010 och 2012 års ändringar av barnskyddslagen: anmälningsskyldighet och barnskyddsanmälan*. [Online]

<http://www.kommunerna.net/sv/sakkunnigtjanster/social-halsovard/socialservice/barn/barnskydd/inledande/Sidor/default.aspx> [hämtat:26.1.2014]

Ladberg, G. (1988) *Daghem och föräldrar*. Stockholm: Bokförlaget Prisma.

Lastensuojelu (u.å.) *Barnskyddstjänster*. [Online]

<http://www.lastensuojelu.info/se/tjanster.html> [hämtat:25.1.2014]

Lastensuojelu (u.å.) *Grunden till barnskyddet*. [Online]

<http://www.lastensuojelu.info/se/grunden.html> [hämtat: 17.1.2014]

Magnusson-Österberg, J. (2013) *Barns och föräldrars rättigheter i vården*. [Online]

<http://www.1177.se/Regler-och-rattigheter/Barns-och-foraldrars-rattigheter-i-varden2/>
[hämtat: 4.1.2014]

Nilsson, T. (2008) *Överlevnadshandbok för skilda föräldrarna med gemensamma barn*. Stockholm: Bomastryck.

Paavilainen, E. m.fl. (2003) *Functioning of child maltreating families: lack of resources for caring within the family*. Scandinavian Journal of Caring Sciences 17 (2), 139-147.

Paavilainen, E. m.fl. (2000) *School nurses operational modes and ways of collaborating in caring for child abusing in Finland*. Journal of Clinical Nursing, 9 (5), 742-750.

Qwist, M. (2011) *Vårdnad och föräldraskap*. [Online]

http://www.1177.se/Tema/Barn-och-foraldrar/Familjeliv-och-relationer/Foraldraskap/Vardnad_och_foraldraskap/ [hämtat 4.1.2014]

Raundalen, M. & Schultz, J-H. (2007) *Krispedagogik, hjälp till barn och unga i kris*. Lund: Studentlitteratur.

Saarsalmi, O. (2008). *Säkerhetsplanering i dagvården, Stakes och social- och hälsovårdsministeriet*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Sariola, H. (2011). *162 Familjevåld*. [Online]

<http://www.paihdelinkki.fi/informationssnuttar/162-familjevold> [hämtat: 22.1.2014]

Sariola, H. (2011). *163 Sexuellt utnuttjande av barn*. [Online]

<http://www.paihdelinkki.fi/informationssnuttar/163-sexuellt-utnyttjande-av-barn> [hämtat: 22.1.2014]

Seidel, J. (1991). *Övergrepp mot barn*. Lund: Studentlitteratur.

Social- och hälsovårdsministeriets broschyrer 2006/12. *Familjepolitiken i Finland*. Helsingfors: Universitetstryckeriet.

Taanila, A. m.fl. (2002) *Effects of Family Interaction on the Child's Behavior In Single-Parent or Reconstructed Families*. Family process 41(4), 693-708.

Taskinen, S. (2007). *Barnskyddslag*. Vaajakoski: Gummerus kirjapaino Oy.

Taskinen, S. (2004) *Sexuellt utnyttjande och misshandel av barn. Rekommendationer om förfaringssätt för personal inom social- och hälsovården*. Saarijärvi: Stakes.

Yrkesgemensam handbok för verksamma i nordöstra skåne. (2003) *Barn som lever med våld*. Kristanstad.

Vasa stad (2005). *Planen för småbarnsfostran i Vasa stad*.

Intervjufrågor

1. Vad vet ni i personalen om familjernas situation i hemmen?
2. Ser ni beteendestörningar hos barnen och som visar sig ha samband med familjesituationen?
3. Vad är oftast den första tanken när förändringar i beteendet sker hos ett barn?
4. I vilka situationer märks beteendeförändringar hos barnen? (vid maten, leken, när föräldrarna hämtar/lämnar m.m)
5. På vilka sätt uttrycks dessa beteendeförändringar hos barnet? (aggressivitet, isolering)
- vilka sätt beroende på åldern?
6. I vilken grad grundar sig dessa beteendestörningar p.g.a problem där hemma?
- vilka andra problem kan det även handla om?
7. Vilka tillvägagångssätt och principer finns här på daghemmet när personalen märker beteendeförändringar hos ett barn?
8. I vilket skede tas oron för barnet upp med föräldrarna?
9. Hur reagerar föräldrarna när ni tar upp oron för barnet och familjeproblem misstänks?
10. Hur tar ni upp det med föräldrarna? (ta till tals)
11. Vilket stöd ger ni åt familjen när det behövs?
12. Hur stor andel av fallen löser sig utan att barnskyddet behöver inblandas? (oron minskar)
13. Vilka samarbetspartner kan ni vända er till när ni misstänker att ett barn far illa?
14. Var går gränsen för att en barnskyddsanmälan görs?
15. Hur gör ni en barnskyddsanmälan? (nämner ni det åt föräldrarna före ni gör en anmälan, görs anmälan i eget namn eller daghemmets?)
16. Får ni i personalen på daghemmet ta del av den information om barnets situation som klient i barnskyddet? (utanför daghemmet)